

సద్మనాభయముద్రం

ఆంధ్రభారతీ తీర్థాచారి

బుర్రా శేషగిరిరావు

యం. యె. పి. మోచి. డి.

గ రిజి

సంపాదకము

ఆంధ్రక్షత్రియ గ్రంథమాల !

ప్రథమము.

పద్మనాభ యుద్ధము.

(ప్రాచీన ఏకాశ్వాస ప్రబంధము)

ఇతి

చత్వారి లక్ష్మీనర్సకవి స్మరణము.

ప్రకాశకులు.

శ్రీవత్సవాయి రాయజగపతివర్మగారు

ప్రొ-ప్రెస్ టు రు.

శ్రీజగపతి ముద్రణాలయం వారిచే రాజమండ్రిలో

ముద్రించబడి ప్రకటింప బడినది.

1927

విజ్ఞప్తి.

—:0:—

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము సంబంధించిన ప్రాచీనగ్రంథములను కళింగముగ ముద్రింపబూనుకొనినారము. అవసరమువెంటబడిన ప్రాచీన గ్రంథములుకూడ ముద్రింపబడుచుండును. మా ఆంధ్రప్రదేశ్ పత్రిక చందాదారుల కందరకును యీగ్రంథములు తక్కువధరకు యియ్యబడుచుండును. ప్రతిగ్రంథ విద్యాధికుల వీరికతో నలరారుచుండును. మాగ్రంథములకు శాశ్వతచందాదారులు కాదలచినవారు ఆర్థరూపాయిప్రతికి రుసుము పంపునదల మాఆంధ్రప్రదేశ్ పత్రిక చందాదారులు కాకపోయినను తక్కువధరలకు గ్రంథములను సంపాదించగలరు.

ఈగ్రంథమునందు స్థానిత్యములు చాల గాన్నించుచున్నవి. ఇదివఱకెవ్వరును ప్రకటింపక పోవుటవలన ఏదోరీతిని గ్రంథము ముద్రణమైనయెడల ద్వితీయ ముద్రణమున న్నరీతిని వచ్చునని ప్రకటించితిమి. త్వరలో ద్వితీయ ముద్రణము వేయుటకు ఆంధ్రప్రదేశ్ పత్రిక తోడ్పడనరుగాక!

గ్రంథ ప్రకాశకులు.

—:0:—

అవతారిక

నీ ఏరాజువాన్నావీ వారిపూరంబులు
 సతతంబుదెప్పించి స్నానయౌడ
 ఏరాజునిత్యంబు శ్రీరంగనాథుని
 చరణారవిందముగ నమ్ముతించె
 ఏరాజువిప్రుల కిచ్చెసాలగ్రామ
 తానముగ బహుగోటుధర్మరతిని
 ఏరాజు నకలవిద్యారహస్య ప్రసాద
 గత్యంబుచే జగన్నామ్యుడయ్యె
 పూనపాటి కులాంభోధి పూన్యచంద్ర
 దై నవిజయరాను వసుంధరాధిపతికి
 తగెగాక.... హంససంభవులు గతుక(?)
 ఇతరస్మృతకులకీచర్యలె వటగలవె.

భట్టాచార్యులు.

ఈచాటుపద్యమునందు ప్రశంసించబడిన శ్రీవిజయ
 రామగజపతి మహారాజు వారి పీఠవాస్తవర మీ...పద్మనాభ
 యుద్ధ, మనుకావ్యమున వర్ణింపబడియున్నది. గతుక నీగ్రంథ
 ము నారాయణకవి తదిగారాయచరిత్రము వంటివీకరన ప్ర
 భానమగు కావ్యము. ఈగ్రంథమందొక్క యాశ్వాసము
 మాత్రమే అంధభారతీర్థ పరిశోధక విశ్వవిద్యాలయము

(Andhra Research University) నకు వ్రాసినది. ఈ గ్రంథము
 దింత భాగము మాత్రమే పేరొక ప్రతిపాదనకు పరివర్తిత
 పుస్తకభాండాగారము (Oriental Library, Madras Museum)
 నగలము. గాని ఇంకా తెలుసుకొనుటకు లైఫ్ సెషన్ మామూలు
 కు పోయినచేత ఇంకా అలాగే భాగమునకుల "నా" లేద
 నందుక... లేనిదే... పేర్లు పుంగవు సిట్లనియె, అది
 నెం 30కి కు పుచ్చకమునలం నది యనలుగ్రంథములో కొంత
 భాగమే యని స్పష్టమగుచున్నది. గాని ఆవ్యంతమూలానకి
 తాంకవక్యములతో నున్న యీయాశ్వాసముంతవరకు నను
 గ్రహించుట చెప్పకలము. శ్రీ విజయరామ. యశోభూషణు
 ను పేరనీగ్రంథమును పూర్వము రాజయోగి పత్రికలో కొం
 తభాగము లీ శ్రీ శ్రీ గురుజీవ శ్రీరామమూర్తిపంతులు
 గారు ముద్రించుచుండినట్లు వినికి గలదిగాని యాగ్రంథభా
 గము లభించలేదు.

కృతికర్త శ్రీవత్సాత్రి లక్ష్మీనరసుకవి యని పరిశీలి.
 ఈపత్రికలో గాని పరివర్తిత పుస్తక భాండాగారపు పత్రికలో
 గాని యాశ్వాసాంతగద్య లేకుండుట చేసియంశమును నిర్ధారణ
 గా చెప్పలేము. కొన్నాళ్ళు పంపానన పత్రిక నడిపిన శ్రీకొ
 మ్మోజు సంగమేశ్వరకవిగారు (రాజాం) తను వందనీగ్రంథము
 పూర్తిప్రతియున్నట్లు చెప్పియంపిరిగాని యదిచూపియుండని

శారణమున నాశ్రయపొందగల్గవలసినదిగాని భాగ్యమిప్పటికి
 లభించలేదు. లభించగలదేమోయని యాశయాత్రము వన
 లకున్నది. అలక్ష్మీనరసుకవి యశివముసూరకవి నమిశాలి
 నను. శ్రీపూనపాటి వారి సంస్థానములో భూస్వామిగను నా
 న్న సకవి. వీరు మారుదగు కనకయ్య దీనిని రచించెనని చక్రా
 తివారి సంకములో నెఱివలివారంజును. గాన సిగ్గింధము క
 ర్తృత్వమును నిదర్శనాంతరముచే సాధింపవలసియున్నది ఇట్టి
 నిదర్శనము విజయనగర వాస్తవ్యులగు శ్రీహరిహరము సుంద
 రము పంతులుగారివద్ద నున్నట్లు చెప్పినారు. అది ప్రకటించుభా
 రము వారికే నదిలిపెట్టడమయినది. వీరు సంపాదించిన యొక
 పద్యమందు లక్ష్మీనరసుగారు తిమరచనలను బేర్కొనుచు వా
 టిలో భండనారాతి భీమశతకమును, విజయరామచరిత్రమును
 నామాంతరముతో సిగ్గింధమును చెప్పినట్లున్నదని శ్రీసుంద
 రము పంతులుగారు స్వయముగా నాలోచింపబడినారు. ఈప
 ద్యమునుబట్టి యీకృతికి విజయరామచరిత్రమును మరియుక
 పేరపెట్టును ఇది లక్ష్మీనరసుగారే రచించినట్లును నిరవమను
 గనుక శ్రీహరిహరంపంతులుగా రావళ్యమును ప్రకటించి తమ
 సహజాంగ్య కవిత్వాని మానమునకు మూరాకు బెట్టుదురుగా
 క! లక్ష్మీనరసుగారి భండనారాతి భీమశతకమును సూరకవి
 గారి రాసులింగేశ్వరశతకమువలె వానినాడికృతి నాడుకులగు
 కళింగాధీశ్వరుల దివానులును సవరియన్న గారుమఱియు శ్రీహరి

రామరాజ మహారాజువారి వలన ప్రజలకు కలుగుచుండిన బాధలను వర్జింపును. గాన నీకృతికర్తయు గృతినాయకులు సమకాలీనులనియూ తేలుచున్నది.

దొరికిన యీయాశ్వాసమందు పద్మనాభక్షేత్రమున శ్రీవిజయరామ గజపతి కళింగాధీశ్వరులకు ఇంగిలీషు కుంఫిణీ వారిని జరిగిన యుద్ధము సకారణముగాను వమగ్రముగా ను వర్ణింపబడియుండుటచేతను శ్రీవిజయరామ గజపతి మహారాజులుంగారి జీవితచరిత్రములో నీయుక్కభాగమే వర్ణింపబడియుండుటచేతను దీనికి పద్మనాభ యుద్ధమని పేరిడి ప్రచురించడ మైనది.

కృతిపతి శ్రీపూనపాటి నారాయణగజపతి మహారాజులుంగారు వీరు శ్రీపద్మనాభ క్షేత్రమందు వీరస్వర్ణమునకు పేం చేసిన మహారాజుల పుత్రపర్యులు. ఈయంశమాశ్వాసారంభ పద్యమునను ఆకరువాత సం 79, 294, 295 రు పద్యములవల్ల తెలియుచున్నది. శ్రీపూనపాటివారి కళింగసామ్రాజ్యమును ఇంగిలీషు కుంఫిణీవారు విడగొట్టి జమీందారీహోదాకు దింపివేయుట యీనారాయణ గజపతి మహారాజులుంగారి హయాములోనే జరిగినది. యుద్ధానంతరము వీరి రాజ్యమున్నతెప్పక గలిచిన రాజ్యభాగముగా నాటికుంఫిణీ యశికారులు పాలింపజూసిరిగాని యది సాక్షక తుదకు వీరిరాజ్యము వీరికి దఖలుపరచిరి. శ్రీవిజయరామ గజపతి కళింగాధీ

శక్తియు యెడల సభికారములు జరిగించిన యపచారమునకు
వగచికాబోలు అప్పుడు గవర్నరుగానుండిన రంబోల్డుదొర వా
రిని బ్రిటిషుపార్లమెంటులో విచారణచేసి పదమూడిని కేసి.
అప్పుడు పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టబడిన తీర్మానమున్నది.

That the Governor and majority of the Council, Fort st, George did by menaces and karsh treatment, co-mpel Vijiamamaraj, the Raja Of Vijianagaram to employ Sitaramaraj as Dewan in the room of Jaggannath, a man of probity and good character; that the compulsive menaces made use of towards the Rajah and the gross ill- treatment which he received at the Presideney, were humiliating, unjust and cruel in themselves, and highly derogatory to the interests of the East India Company and to the honour of the British nation (Charmichael's Manual p 197)

ఈయంశమును విశ్లేషింపఁజూచి మ్యాన్యుయల్లో
రికార్డుచేసిన కార్మికేర్ దొరవారు పద్మనాభయధమును
గురించి వ్రాయుచు అక్కరవఱు విలువబెట్టుకొనుటకు ప్ర
విషయరామ గజపతివారు(రంగరంగులు) ప్రాంత్యాగముచే
యవలసినదృఢమని యొప్పుకొనిరి. ("It was necessary for him
to yield up his life to save his honour")దీనినే Gribble
గ్రిబిల్ అను చరిత్రకారుడు "దక్కను" అను ప్రామాణిక
గ్రంథము వ్రాసినయారము"మరచిపోబడిన యొడంబడిక,
(A Forgotten Treaty)యను పత్రికయందెట్లు వ్రాసినది
యన్నాడు—

"The treatment which the Rajah received.....last century left at the time a sore feeling.....of his family and eventually led to.....of 1794.....which forms a signal.....of how a Rajaput Prince whose honour has... been tarnished, feels that the only resort.....to die" J. D. B. Gribble.

(ఇందులో లోపించిన భాగములు అంధ్ర భారతీయ మునకు శ్రీయుత K. L. Narasinga Rao గారిచ్చిన యశస్వతీ లో చిహ్నించు యున్నవి)

ఇట్టివిద్యవములకు బట్టి యీపన్ననాథయ్యుఁడము విషయములో విజయనగర సామ్రాజ్యాధీశ్వరులకు ఇంగ్లీషుకుంపిణి అధికారులవల్ల నానాడు దురంతమును నన్యాయము జరిగినట్లుపటి పార్లమెంటువారి కేగాక పంచొమ్మిదవ శతాబ్దమున దలి ప్రామాణికులగు Gribble (గ్రీబిలు) వంటి యాంగ్లచారిత్రికులకు గూడ తోచియుండుట నుద్వయముండుగా శ్రీవిజయనగరాధీశ్వరులకును, వారియొద్దా పకవులకును నప్పుడట్లు తోచుటలో నాశ్చర్యములేదు. గనుక నీగ్రంథమందలి నెం. 61, 136, 137 పద్యములు చారిత్రకముగ నమర్థనీయుములే యగుచున్నవి. గత నీశాస్త్రము చారిత్రక శాస్త్రములతో పరిగణింపదగినదై శ్రీకృష్ణరాయలిజయము, పల్నాటివీరచరిత్ర రంగారాయచరిత్ర, నరసింహలిజయమువలె చారిత్రకముగ కూడ ప్రామాణ్యము జెందుచున్నది.

ఈయంధమునకు కారణమీశాస్త్రమున నెం. 42 రు నూరుప

దక్కనులలో నొకవిధమునను నెం 7 వేల దక్కనులలో నొక విధమునను చెప్పబడి యున్నను నీలేథను కారణములను పర స్పరము సమన్వయముచేయుచున్నది. కుంభిణి వారి యుద్దేశముల నూహించుచు శ్రీనివాసరావు గజపతివారు తమరు వంచన నేయవలయు మాత్రమే కాని, యచువక్రములలోనున్న తీరిని మిక్కిలి వగచినట్లుకలదు. ఇదియెంతమాత్రమును అతిశయోక్తి కా నీరగని రుజువు చేయుగల యితరరికార్డు చొఖలాలిందు బొందుపరచుచున్నాము.

(౧) శ్రీఅనంతగజపతిరాజు వారితో ఇంగిలీషు కుంభి ణివారుచేనుకొన్నయొడంబడిక(Treaty) ననుభవపరచిక్షత రతె లంగి సరకారులను నిజాంవారివద్ద కౌలుకు వుచ్చుకున్న ట్లావ రిమిలను హామీయించుకొన్న యొడంబడిక నీ ప్రాముఖ్యమున కు తెచ్చుట యాకాలమున ఇంగిలీషుకుంభిని అధికారుల రా జ్యశాంత్రవిధానమున కెట్లు సహూలించి యుండెనో(Glibble) గ్రీవి లు పండితులిట్లు వర్ణించియున్నాడు—

In 1768 the condition of affairs in the Deccan was very different to what it had been ten years previously. In 1768 we have not yet grasped Dupleix's brilliant idea of an Indian Empire. All that we then wanted were the sea ports as outlets for our trade, with small surrounding districts for their upkeep. - Now things are different; the French had been driven out of the Country; the Carnatic was virtually governed by the Company and an Anglo-

Indian Empire seemed to be a possibility. In order to carry out the india, the acquisition of the circars had become a necessity; and so it became a matter of policy to ignore the Treaty we had made with the Rajah; we assumed the place of his suzerain and even took under our actual management the districts while he had previously rented at an almost nominal rent. All that were left to him were the ancestral estates which formed a portion of the British district of Vizagapatam.

ఈ విధమున ముగిసిన సంవత్సరములలో నాయకుడు గుర్రునిబయలు రానుగజపతి రాజులవారి కాలమున ప్రారంభమై వారి నిర్వాహముతో పూర్తియైనది.

(౨) కొండూరులో పరాసువారిని కొట్టి ఇంగ్లీషుకుంపిణివారితో ఒడంబడికచేసిన శ్రీరంగరాజుగజపతి వారెంతవ్యతంత్రముగా వ్యవహరించినదియు వారి యధికారము 1753 సం॥ ప్రారంభమున నుత్తరతెలంగాి నర్కూరులలో నట్లు చెల్లుచున్నదియు తెలుపగల రికార్డుభాగ విశాఖ్రింద నుదాహరించదమయినది. ఇట్టి యధికారమే తదనంతరము పూనపాటివారి సంస్థానమునకు చెల్లినచ్చినయెడల ఇంగ్లీషుకుంపిణివారి రాజ్యకీర్తిమునకెంత యననుకూలమో దీనివల్లనే స్పష్టమగుచున్నది. ఈయుద్ధుల భాగముల రికార్డులో నీసామ్రాజ్యమును విడగొట్టుచూర్లములపై యధికారులకు మాచింపబడియున్నవి:—

"when the English first got footing in them in consequence of the taking of Machilipatam, by Col Forde in 1759 (Lord Clive was invited to this measure by a letter from Anunda Rauze) Anunda Rauze was the most considerable zamindar in the Chicacole Circar and the whole five circars were in a great measure under his management for the French, the Soubah or himself according to circumstances., Extract from Cotsford's Letter to the Court of Directors in January 1777.

దీనినిబట్టి ఆనందగజపతివారి యనుమతమున నింగిలీ
ము కుంభిణివారిరాజ్యములలో కాలుబెట్టెరని యెప్పటినుమా
ట యతికయోక్తి కానేరదు.

(3) ఇంతకును కృతినాయకులగు శ్రీవిజయరామగజ
పతివారినింగిలీము కుంభిణి వారికిని తమకును గోలకొండ నిజాం
షాహదీకారులని యొందినట్లును, ఆయామాత్రే నే న్యవహరిం
చినట్లును ఈకావ్యమందుగలదు. ఈయభిప్రాయ సమర్థము
కూడా రికార్డుదాఖలాలవల్ల కనబడుచున్నది. శ్రీఆనందగజప
తిరాజులవారి నిర్యాణానంతరము, రాజమహేంద్రవరములోని
కృతినాయకులు నిజాంనారివల్ల విజయనగరం సంస్థానమునకు
పట్టాభిషేకము చేయబడినట్లు నిదర్శన మిట్లున్నది —

"In Fasali 1169, Ananda Gajapaty Raju joined Col-
Forde and wrested Machili Bandar and other places
from the French and on his way to his place died at
Rajamahendravaram. As he had then no children
Vijayaramaraju's wife Chandramma got a boy aged 12
years named Venkatapathiraju, a kinsman of her

husband, installed him and obtained Rajaghery Siriphave from Nizam Alli Khan and got him the title of- after her husband's name -Vijayarama Raju"

Exhibit XXXVI Appeal No. 111 of 10/09

(Defendant's Documents)

ఈయంశమే పాఠాబట్టి క్రి స్త్రీయ్యతుల నిట్లు చెప్పబడి యున్నది—అంతట గోలకొండకుంచి సవాబు మీరుని నామల్లిఖారు వారు వచ్చి రాజమహేంద్రవరం ఆవల కొన్ని వూరువద్దను గౌతమీ హాపదీ తీరమందు దిగియుండగా, పూసపాటి సమస్థానములో ముఖ్యతలోచనకర్తలు అయి పిన్న పెద్దమనుష్యులు బుర్రా బుచ్చన్న, బుర్రా వెంకన్న, (హానంశియులు సహా) గుండాం అప్పజీరావున్న ఆలోచనచేసి పెద్దాపురములో వున్న పూసపాటి రామభద్రరాజుగారి రెండో భార్యకుమారుడు అయి విజయరామరాజును నెట్టబెట్టుకొని వచ్చి యాయన ఆనంద గజపతిగారి తమ్ముడు అంతిమకొని వెళ్ళి మీరునిజాయల్లి ఖారువారికి అగవరచగా ఆయనకు ఆచిన్నవాడేమిండి చాలా ఆనుగ్రహించి ఆచిన్నవాడికి పూసపాటివారి సమస్థానం పట్టుకొట్టి శిరుపావు మొదలైన బహుమానములు యిచ్చి నిజాయల్లిఖారును గోలకొండకు తేదీబోడెను.

Mackenzie Mss vol IV pp 544-45.

(౪) ఇంగ్లీషు కుంఫిణీ ఆధికారుల వానంద గజపతిరాజువారి నిర్యాణానంతరము శ్రీ పూసపాటి వారియెడల సంప

సబుద్ధి జనించినట్లు (Gribble) బిలుగారుచూపిన నుడియొక
నిదర్శనము:—

కుంభిణీవారు 1765 సం॥ ఢిల్లీఫాదుమావారివల్ల ఉత్తర
సకళారులు యీనాంబాగీరుగా పొందినట్లు చరిత్రలలో వ్రా
యుదురుగాని అదిగోలకొండ నిజాంవారు మన్నించరను భ
యముచేతను, శ్రీనిజాంవారు 1766 సం॥ లో యుద్ధసన్న
ద్ధులగుచుండుట బట్టియు, కుంభిణీవా రీసర్కారులను రా
మానందగజపతివారితో చేసుకొన్న యొడంబడికకు విరుద్ధ
ముగా తిరిగి నిజాంవారివల్ల కౌలుకుపుచ్చుకొన్నట్లు 1766 సం
లో ఒడంబడిక వ్రాసుకొన్నారు ఈయొడంబడికయే కుంభిణీ
వారు శ్రీనిజాంవారితో చేసుకొన్న మొట్టమొదటి యొడం
బడిక. దీనివల్ల తేలుచున్న యంశములురెండు. ఇందులో ఇం
తకుముందు ఢిల్లీఫాదుమావారివల్ల ఈరాజ్యములను గురించి
కుంభిణీవారు పొందిన ఫర్కానా విషయముగాని, విజయనగ
రంరాజుగారి స్మరంజీగాని లేవు. నిజాంవారికి వీరివల్ల చెల్లవల
సిన ఘేష్కముకూడా యెక్కువగా నుజాహరింపబడినది. అది
1759 సం॥ ఒడంబడిక ప్రకారము నిజాంవారికి విజయనగరం
వారివల్ల చెలానాణీ జయిన పయొకముకన్న చాలాయెక్కువ
గానుండి తమపూర్వ మిత్రులయిన విజయనగరంవారి స్వాధీ
నము లోనున్న రాజ్యములకు వారిచ్చుచువచ్చిన కప్పముకన్న
నెక్కువయివ్వవలసికి యది కుంభిణీవారు ఉదాయించనల వినట్లు

చూ ఉచున్నది. గిరివిలువారి వాక్యముల్నిచూచునది :—

"Two things are noticeable in this Treaty. No mention is made of the firman obtained from the Emperor and no mention is made of the Rajah of Vizianagaram. The amount of tribute to be paid is also very high, and would seem to be much more considerable than the Nizam had previously obtained from the Rajah under the terms of the Treaty of 1759 and it would therefore have the appearance that we were attempting to outbid an old ally in order to obtain a grant of the districts in his possession the holding of which we had guaranteed to him in a treaty of 1758"

దీనినిబట్టి శ్రీ ఆనంద గజపతిరాజువారి నిర్యాణము నాటినుండియు నింగ్లీషు కుంభిణీవారప్పటి విజయనగర నా మ్రాజ్యాధీశ్వరుల యెడల పంచనయే తలచినట్లాంగ్లచరిత్ర కాదులకే పొడకట్టినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

ఇక నిట్టివారియెడల పెట్టియవ్యాజ్యములు జూత్రితో నీకృతి నాయకులకు శ్రీ విజయరాజు గజపతి కలింగాధీశ్వరులు వ్యవహరించిరో గమనింప తగ్గదు :—

(౧) 1765 సం॥ లో సజాంవారికిని ఇంగ్లీషుకుంభిణీ వారికిని ఒడంబడికలు జరిగినతరువాత ఆ నాళ్ళకు సజాంవారికి వీరివయని కోడలు పెచ్చి శ్రీవిజయరాజు గజపతి కలింగాధీశ్వరులకు కలింగ సర్కారులను ఖర్చానా వ్రాసేపంపి కుంభిణీవారిని కొట్టి తగలికేయననగా శ్రీసజాంవారి ఖర్చానా లు వారిపంపివేసికుంభిణీవారి క్షేమానంద : విజయనగరము

వారు పాటిండిట్లు శ్రీవిజయరామ, గజపతివారున్న శ్రీసీ
తారామరాజువారున్న ప్రిత్యేకప్రిత్యేకముగా చెన్నపురికుం
ఫిణీధారలకు వాగ్దానిన జ్ఞాపికలు రికార్డుకాబడియున్నవి. ఇట్టియ
హామివలని ఛేష్టుముబాకీ పడినందు కగౌరవపరచి రాజ్య
మునుండి తొలగిపోవలసి నట్లాజ్ఞయిచ్చి కుంఫిణీ అధికారులు
యధమునకు రేపెట్టిరికాని అఖరుకు పద్మనాభుఁడు యధ
సమయమునకూడా కుంఫిణీవారి పటాలములనయిని తీమతరపు
న గుండు ముందుపేలగూడదని నేనలకుత్తరువిచ్చియుండిన
ట్లు ,,ఉ,,కూడదు కుంఫిణీమొనను ,,అను నెం 205 రు పద్య
మందు కనబడుచున్నది. ఈయంశము యాదార్థ్యమును స్థిరప
రచువాక్యములా యధపు రికార్డులలో న్నిలువ్నవి ,,

(1) Extract from Report of Lieut Col Pendergast
Camp near Padmanabham 11 th July 1794.

"During the time I was forming my line, a horseman
from the Rajah came and desired to know what business
I had there. I desired him to the Rajah that I referred
him to the letter which I had sent him two days before
to this he replied that if my people fired, the Rajah's
people were ready to fire also."

(2) Extract of consultation dated 14 th July 1794.

"It is also reported that the Rajah said when this
Colonel was approaching that he intended to sacrifice
his life only, and desired Vijiagopal Rauze and others
were with him to return to their houses and not to fight
with the Company"

(3) Extract of Intelligence, Padmanabham 18 th May.

"It is said in the camp that they will proceed to fight"

"Some people of consequence are taking that on account of the friendship between the Company and the Rajah from long time, he will not take up arms against them.,,

ఈయంశములను నుద్ఘాటించుచు „పూనపాటివాడ! పూర్వోత్తరమా,, అను లోకలురికాడులో నెట్లున్నది:—

„కాబట్టి మనము త్వరపడితే కుంభిణీవారిమీద ముందర మన చేయి మించింది అన్న సేరంమాత్రం మనకువస్తుంది యిందుకునా హా ముందర నడస్తూ గుండుమాత్రం కాల్చుకండా ఫిరంగులకు లావుచేసితే ఆ మన కర్నాటకముయొక్క పరాక్రమము అక్కరకు వస్తుంది అని కాళిదు చేస్తూండగా.....

ఇతమాత్రమున నీయనకు యుద్ధప్రక్రియ తెలియక భయపడి యిల్లు చేసిరని యూహించగూడదు. ఏలయన 1791 నం॥ మెయి తే 20 దీని పద్మనాభమునుండి కుంభిణీవారికి వెళ్ళిన భగత్తావల్ల నాతోలినాడు సాయంకాలము కీర్తివిజయ రామరాజు వారు ఫిరంగులున్నచోటికి వెళ్ళి మూడుఫిరంగులు పేర్పించిచూచి, యుద్ధమందు భయపడేయు విధానమును గురించి ప్రసంగించినట్లు తెలుపబడినది. ఎట్లనగా:—

Extract. Intelligence Padmanabham 20 th May midnight

"The Rajah went yesterday in the evening where the guns are and ordered 3 guns to be fired. He talked about the manner of firing in battle."

ఈనిదర్శనములనుబట్టి వీరు స్వయముగా యుద్ధముచేయనేలేదని స్థిరపరచుచున్నది. అయినను ఈకావ్యమున మూత్రము వీరు తీవ్రముగా యుద్ధముచేసినట్లు వర్ణింపబడుటచూడ నది కవిలోక సామూహ్యమును రచనయని చెప్పకతప్పదు. వీరవ్యాపారము నెరపునట్లు నిట్టిభర్తృబుద్ధిగల యాహవాకీకులు తపశ్శాయురనియు శంకెతనయ్యలనియు పరమ భాగవతోత్తములనియు పరమపావనులనియు నీగ్రంథములోని పర్ణనావల్లనే గాక గ్రంథాంతరములందుగూడ గానవచ్చుచున్నది. ఇట్టిపరమధర్మపరులయొకల సంఘనబుద్ధి నాటియధికారుల కేలకల్లెనో సమర్థనీయుముగాదు. రాజ్యతంత్రమున ధర్మాధర్మబుద్ధి కుంభిణీయధికారులంతగా పాటించలేదనియే యనవలసిన చ్చును.

నాటియుద్ధములో సీసభివు మ్రోల వీరవ్యాపారము నెరపి ప్రాణములర్పించిన యాంధ్రక్షత్రియ వీరులలో నీకావ్యమందు శ్రీపూసపాటి విజయగోపాలరాజు, శ్రీచాగి గోపాలచరనరాజు, శ్రీదాట్ల పేంకటసతిరాజు, శ్రీదాట్ల అప్పలరాజు, శ్రీవత్సవాము నరసరాజు, శ్రీజంపని అప్పలరాజు విజయశామరాజుగార్లుగాక యిత్రీయేతర వీరులగు హసనుబేగు హాలుశాజు మొదలగువారు బేర్కొన నీరి. ఈగ్రంథముందు హసనుబేగు చేసిన యుద్ధము బాగా వర్ణింపబడియున్నది.

పూసపాటివారి పూర్వోత్తరము రికార్డులో హాలురాజు వీర
వ్యాపారములు నర్సింపబడియున్నవి యుద్ధములలోత్తము పూ
రముగా జరిగినదని గవర్నమెంటు రికార్డులను అంగీకరించు
చున్నది. శ్రీవిజయరామరాజు కలింగాధీశ్వరులతో యుద్ధభూమి
ని సహజులైనవారి సామూహికతము లప్పటి రిపోర్టులలో
నిట్లున్నవి—

శ్రీయుతులు పూసపాటి విజయగోపాలరాజుగారు, చా
ట్ల అప్పలరాజుగారు, భూపతిరాజు పన్ననాథరాజుగారు, జంప
న అప్పలరాజుగారు, చింతలపాటి నీలాద్రిరాజుగారు, వత్స
వాయి నరసరాజుగారు, నడింపల్లి రామభద్రరాజుగారు,
బాట్ల చిన వెంకటపతిరాజుగారు, భూపతి తిరుమలరాజుగారు,
దండులూరి కామరాజుగారు, తిరుమలరాజు కొండ్రాజు
గారు, వంతులూరి అప్పలరాజుగారు, చాగి నరసగోపాలరా
జుగారు, జంపన వెంకట్రామరాజుగారు.

(Extract from letters Camp Padmanabhum 14 th
July & from consultation.)

ఏనుగాక రహూరమి 150 మంది క్షత్రియవీరులు
కూడా పడినట్లురిపోర్టులలోగలదు. కాన్సికేల్ వారి మ్యాన్యు
లులో నీయుద్ధములో పడినవారిసంఖ్య సరిగా తెలియలే
దనియు నిరూపించుపబడిన వీరవ్యాపారమును బట్టి దీనిని
'Flodden of Andhra Chivalry,' యనడగుననియు గలదు.

దీనినిబట్టి చతుర్థోత్తములవారగు నాంధ్ర క్షత్రియులును తొల్లి కళింగమును మూఢవనర్హజయించి బెజవాడలోరాజ్య స్థాపన చేసినప్పుడే గాక తుదకు ఇంగ్లీషుకుంపిణీవారి వంచ నలవలన శ్రీమూఢవనర్హ వంశీయులగు పూసపాటివారు A.D. 1794 లో కళింగ సామ్రాజ్యమును గోల్పోయినప్పుడు గూడ కలిసినచ్చి ట్టాత్రవంశముల పౌరుషగౌరవములను తమ వీర వ్యాపారములచే నిలువబెట్టి యాచంద్రతారార్కముగు కీర్తి నిగడించి యాంధ్రక్షత్రియ వంశముల యైకమత్యము నభి నవ ప్రసంహమున కానర్హప్రాయము చేసినట్లు కెంతయు ముదమందుచున్నాము. రణరంగములం దేకమై పారిన యాం ధ్రక్షత్రియుల వీరరక్తము శాంతియుగమగు నీనాడుమా త్రము స్వజాత్యభ్యున్నతికి నేకమై ప్రోత్సహింపక మానునా? క్షత్రియాన్వయులు గుర్తింతురుగాక !

ఇక సీగ్రింథమందలి కావ్యగుణములను గూర్చి మిక్కిలిగా వ్యాయాసవసరములేదు. కవి పూర్వకవి సాంప్రదాయ సిద్ధముగా జటిలముగా రసోచితముగా రచన సాగింపగలడనుటకు పెక్కు పద్యము లుదాహరింపవచ్చును గాని యిట్టి వీర వ్యాపారమును జూచినవాడగుట గాబోలు రక్తముదుకుదుకు గానున్న యపుడే కావ్యమురచించి యుండుటచే భాష సతి స్వేచ్ఛగా నతిధారగా, నిరాఘటముగా, వ్యావహారికపద భూయిష్టముగా పండిత పామరవేద్యముగా సగౌరవముగా

నాచితికి భంగములేకుండ వాడినాడు. వర్ణించు సర్థములలో మనసుతన్నయముచేసి కవితా నిరర్థకుశత్యమును చూపినాడు. వీరపురుషుడును ధర్మాశ్వుడును అగు ప్రభువునెడల తన ఋణమీ విధముగా తీర్చుకొన్నాడు పరుల మెప్పులకొరకు వ్రాయలేదు గనుక మన మెప్పులతో దీనికి ప్రసక్తియే లేదు గాని ఆంధ్రదేశచరిత్రకు మాతృకలగు కావ్యములలోనిది ప్రధానముగ పరిగణించదగినవని మాత్రము నిస్సంశయముగా చెప్పవచ్చును. ఈకవి రంగారాయచరిత్రమును చూచియుండి నట్టి గ్రంథ సంకలి నెం 121-122 రు „జవాసానలు,, పద్యములవల్ల పొడకట్టుచున్నది గాని యేరచనదేనికి మాతృకయో చెప్పజాలము.

దేవీప్రసాదము ఆంధ్రభారతీ	} బుర్రా శేషగిరిరావు, సంపాదకుడు. ఆంధ్రభారతీ తీర్థప్రధాని.
తీర్థపరిశోధక విశ్వవిద్యాల	
యాస్థానము విజయనగరం	

శ్రీ

పాద్ర నా భ యు ద్ధ ము

శ్రీరవికుల కలశాంబుధి

తారాధిప నవకళింగ ధరణీశమహా

దారయశ పూసపాటీ

నారాయణ గజపతింగద్ర పరనాథేంద్రా.

1

శా....మురాజసింహము సమున్మయ్యోర శుభాగ్రననానీకంబుం
బెగడొంద తద్భూము తెంతేమోదముంబొందలో! కైక
త్రాణ గరిష్ఠుడై బహుస్పృహద్యతుల దనుగొల్వగా
శ్రీకంబాక్షుని పద్మనాభుగనపచ్చెక పద్మనాభంబొగిం||

క. అలపద్మనాభమున కుం

జలమున వేంచేసె రాజ చంద్రుడు శుభ్రా

శుక్రలు కొంతచింత నేయగ

బటవద్యైరంబు కొద్ది పనియని కడిమి

2

నీ. పరతెంది పద్మనా భస్వామి మరువున

నిరవై న రత్నమరి ది...

మణిసువర్ణాస్థాన మంటపాంతరమున

మువ్వెన్నెముత్తయ ములజరీలు

శ్రేదారు కెంబాయ పాదుషాషాను మో

చ. కెలకుల చోవుదారులు నకిలులు జాన్లు చెలోచెలోయ
 టం చెలు.....కుల నేకులునేయగ వీరకాహ
 భువ! కలకిల నాదముల చెలగ గారఘవిరుని యడ్డిగ
 దెవె! నలరకిరీట భర్తశర కాగతపత్నలు డ్డనితాం
 తమున్

6

సీ ఏతట్టచూచిన నెనభేకబిండి చు

ట్టిపెల పౌఞ్జక్కిరిసింజుండ

వేరైన తుర్కిసవారీలబాద్గిరీ

రాతులు సైదుకు రమ్మలలర

శితమే.....బాదుల

లయచుదీప్తిక పటా లములుమెరయ

తెలిపిజెప్పగరాని తెనుగు తుపాకుల

బలములు వేనవేన్ బలసికొలున

గీ. భూరిభేరి రవంబులు భూవభోంతం

....గ సురరాజు బోలిసిండు

కొలువులోనను సరనాథ కుంజరుండు

సుప్రసన్నుండు విజయ రామవర్మభంజు

7

సీ. ఏరాజు కీర్తితో నెనగ్గాక చంద్రుండు

మేరువవ్రాపున మెలగుచుండు

ఏమహీపతిధర్మ ఖాత్రించిచాలక

ధారాధరమునిల్వ నీరు బిడుచు

ఏభర్తగాంభీర్య మింతంత ముపలేక

జలధిసీతాచిత్ర ఘోషంబుజెందు
నీరాత్మతావంబు తోరాక భాస్కరుం
డదయాన్తమయాముల నుడుగువేడి

గీ. అమ్మహాత్ముడు వినతిసేయంగ నెగడ
నంగనంగాంధ్ర మధ్యకళింగ చోళ
బర్బరపులిండ పగధ భూపాలసభల
విజయరామావతారిమై వెలయు వ్రభువు 8

క. శ్వేతచ్ఛరము శత్రు
వ్రాతకతోరాంధ ముడుప రాజులుచుండెన్
శీతాంశుడన నశేక
హ్నైతలపతి విజయరామ చంద్రుడు ప్రబలక 9

గీ. సర్వసర్వసహా మహాచక్రమునకు
చక్రరక్షకుఁ డనగ రక్షణముచేయ
రాజరాజనుతామాన రాజరాజ
విజయరామ తనూర్త విశ్వేకర్త 10

క్ష. పాలించు సర్వ ధరణీన్
బాలించు ధరానురాలి బహుభంగులగో
పాలుగతి నఖిలజనములు
మేలనగా విజయరామ మేటికిరీటీ 11

సీ. తనకీర్తి సాహసోద్ధతికోడి మృగరాజ
విదితంబు గుహలలో నొదిగియుండు

ప డ్డ నా భ యా ధ్ధ ము.

తనచెల్వకును దానము నకోడి రేరాజు
నిరతంబు కొలలేక దిరుగుచుండ
తనదయా గాంభీర్యతలకు జాలకనదీ
రాజహర్షిత ములు రోజుచుండ
తన ప్రతాపము తేజమును జూచిభయపడి
దినరాజు మేరువ నెససియుండ

గీ. నారవీరాధివీర దుర్వారశౌర్య
ధుర్య నూర్యకులాంభోధి తుహినకరుడు
విజయరామానతారమా విష్ణుమూరి
కొలువుగూర్చుండ భీష్ముని చెలువుదోప

14

నీ. మాళవద్రవిళ పాంచాల మత్స్యపులింద
బర్బరదేశాధి పతులతోడ
కర్ణాట కుకురు త్రిగాంధారకాశ్మీర
బాహ్లిక యవనాశ్వపతులతోడ
సంగవంగాంధ్ర కలింగ విదర్భ నే
పాళఘూర్జరనర పతులతోడ
మగధకోనల సింధు మద్యమహారాష్ట్ర
పాండ్యకెంకణ గజపతులతోడ

గీ. తారకలతోడ దగుసుధా ధాముడనంగ
విశ్వవిశ్వంభ రాభర్త విజయరామ
చక్రవర్తి మహీనాథ సమితితోడ
కడిమితో నిండుపేరొల గముననుండు

18

చ. మరియు సమస్త భూభుజనమా జము సుంత్రులు వీరవచ్యు
లుకా వరుస హాహలుదారులు ద్విభానులు టార్చకిషీలు
నాయకుల్ తురగరథాది రోహణులు దోర్బలధుర్యులు
సైన్యభర్తలుకా నిరతము గొల్వకొల్పు ధరణీతల నాధు
డు సేనుచెల్వినకా

14

చ. కమలభవాండ భాండపరి కల్పితమైన విచిత్రవస్తువుల
కృమమున సర్వదేశముల రాజులు శానుకలియ్యచిత్తమం
దమిత ముదంబు నొందుచు మహద్భుతమందుచు సింహ
పీఠపై సమధరణీ తలాధిపులుసన్నతిసేయకీట భర్తయుకా

ఉ. ఫాలములందుజేవురు, కృ పాణము భేటముమూపులందు
మేల్ ఫాలము హస్తముందు కడు పచ్చనిరంగు శరీరమం
దు పి సోళులు మధ్యమందెలుపు చు డ్కులు భాసిలరా
గిమీసముల్ వేళుల దువ్వచుకా గవుడ విప్రులనేకులు గొ
ల్వచెల్వినకా

16

మ. బరిశీల్ బాంకులు చు రకత్తులరిగెల్ భాసిల్లవక్షంబులం
దరుణ శ్రీకరరక్తచందనము నిత్యప్రీతిగా దాల్చి భీ
కర కాలాంతకుఁడట్టి పట్టగలయోగ్యస్ఫూర్తితోబొందిలీ
సరదారుల్ బహుమందిగొల్వకొల్పువై ట్నోపాలర్నంబొగిన

మ. చటులాకార కఠోరవక్షం లరుణచ్చాయావిరాజాక్షులు
త్కటబాహుబల శౌర్యదక్షులగుచుం గరిలుచుంజేతులకా
బటుబాణాలొగిబూని ఘోరరణ శుభతొప్పిధివాణించివి
స్ఫుటమైకొల్తురు బాదుదీర్చి సతతంబుంగుర్వపాలిలొగికా

ఆ। ప్రళయకాలమేఘ కంక్షి గర్జితైః

కరణి ఘోరసింహా గర్జనములు

నుర్వికంపమొంప నోధ్ధృభటావళి

బలసి కొల్లు చక్ర పాణులగుచు

19

చ. తలల మయూరపిఠములు పండలజేవును గుడ్డచుట్టలు

మొలల ననేకభిడ్గములు మోములదిద్దిన చిర్రెసత్తెలు

గొలకుల నెర్రచుక్కలును ఘోరశరాసన పాణులైమరి

బలుపడిగొల్లు నన్నిధిని నాగునమన్నెపు వీరనై నయము

గీ. పసిడి నిండాజరుదాళ్ళు బాంకలూని

చెలుపుమీరంగ ప్రిభువు తాజీమిడంగ

కోరికొల్లు బరోబరి గూరుచుండి

పన్ననాయక వెల్పుభూపతి చయమ్ము.

21

ఉ. పూచిన కల్పభూజముల పోలిక మేలికడాన రత్నభూ

మాచయ రమ్యకాంతుల విచక్షణ నేయతనూవిలాసము

చూచిన పారిలోకముల చూడ్కుల పండువ నేయును

నదా! రాచకుమాళ్ళు గొల్తురు ని రంతరము బదిగొల్లు

నన్నిధి

22

మ. కనుదోయింబ్రళయాగ్నికీలలడరంగల్పాంతకాలాంతకున్

జెనకంబాలు పరాక్రమస్ఫురణచేచేభిడ్గమాల్ కుంతము

ననరందాలించి రక్తచందనము దెంపంబండునంబూని పూ

చినమందారమహీరుహాళికరణిం జెల్పొందునయ్యెంట్లరు

మ. సవరత్న స్థగితంపుభూకం ను మిన్నొచ్చిర్న చేంబులున్
వివిధారాతి భయంకరాత్మతులు కీర్తికబైతిగండలున్
జేవిమీదంగను పట్టునోరసిగలున్ జేక్షిన్ముల్ భూని భూ
దవుచెంతక బహుళంబి కమ్మభాగ తాత్పర్యంబునం గొ
ల్విగన్. 24

ఉ. నిండొర నూరకతులు గజువగరాని విచిత్రచిత్తముల్
భరింపనైరిభీషణ వి భాసికమైవ బురాన్పురీచెలున్
చంపనయూభరోచులన చాచునొప్పు కటారులూనియు
ద్దండ భరణతారులన దర్శింపలై తెలగాల గొల్విగన్

లయగ్రహి

ఘోరకరచానిముఖ చారుతభిక్షములు

నా రెకుభరించి భుజ వారముల దోగినా

చారిని జయించగల నీరులయి శాత వీ వి

జారులయి ధీశలయి శూచులయి మోలగన్

కారుణాను కల్పాంత నీరిన పరంపరల

తీరునను ఘూర్ణిలుచు వేరుకొనివేడ్కన్

భూరిబలశాలవయి శేషుల మన్నెహం

వీరులునిరంశరలు కోరుకొని కొల్పున్ 26

క. తొలకరి మెరుపులతెరగున

సలరెడి ఖడ్గంబులూని యతినిష్ఠురతన్

బలువిడి కొల్తునునన్నిధి

ప్రళయార్క సమూహమనగ రాజావలమిన్

క. నేజాలు కరతముల్

గొజ్జలు సనేకశత్రు చాజలనాజి

బేబారు సేయ జాబుక

నోజేలనవరతము మోగిలను గొలువంగ

28

క. భుజములను పలుకడాల్కు

నిజహస్తములందు ఖడ్గ నిపుణతమెరయ

గజసందోహము కై నడి

రజపుత్ర చమూపరంసర లుగొలువంగ

ఉ. బాలరసాలపల్లవ విభాసితహా సవరత్నభూషలుం

దాలిచి ఖడ్గపాణులయి దర్పమెల్లర్పగ భానులంబు తా

జాలకు సన్నిధానమున చండపరాక్రమ సింహసాశ్వ భే

తాళుల జీకింగొనక దార్మినుచుంబదివేలు గొల్పంగ

క. తురకజమాదారులు భీ

కర కరవాలముల భేదకములు శిలేబ

కరులూని పగర యమకిం

కరులన నిరుగెలకులందు కడిమింగొల్పి

31

చ. ధరణిజలింప హస్తముల గాల్చినశాత కఠోరకుంతముల్

జరజర రిక్తిచుం సగవజేరుల గుండెలు తల్లడిల్ల భా

స్కర శశివంశ పావరులు చండభుజా బలసాధ్యపావనుల్

పరమటి దేశభూపతులు బల్లిండ నన్నిధిగొల్పిచెల్విన

32

సీ. రక్తరాంబవతను త్రాణనీలోష్ఠేష

కాంతులు సాంధ్యరాగంబు దోస

అచలాచలాంఘ్రి సమాజఘట్టణభార

భరమున గడగడ ధరణివణక

నాడుకు తిరుగు మజేదార్ల విచ్చుగ

తుల తళతళలు దిక్కులుజలింప

లయను చెప్పెడితంబు రాల ధణంతణ

ధ్యానంబు భూనభోంతరము మోయ

గీ. ఘనపరస్మాణ విక్రయధనముదాచు

పెట్టెలోయన డబ్బాలు గట్టిమరియు

చెక్కుముకి తుపాకులూని గర్జించుకొనుచు

వీరభటుల పటాలముల్ వేలుగొలున

33

క. అచలాచల భటపాద

ప్రచయసమాదృభత రజనుప్రబలె ఘనంబై

శుచిభిద్ద జాతజాతను

రుది మించున్మించులని నిరూఢింబల్క

34

ఉ. ఆలములన్న పెన్నెదిరుగాడని విక్రమశక్తి నందనుక

వేలకునొక్కబంతు తగువీరుల నంగడిచేరి చేత డ

బ్బాలుననిలు నుంగల చుపాకులు బూనినదొట్టి బాను పా

పాలజపానులెంతయు నిరంతరముం బహుమందిగొల్పగ

క. చర్మశిరోవేష్టంబులు

వర్ణంబులు మోక్షక దినవంశోద్భవ న

ధర్మగుణులు కౌంఠంబు

.....

36

సీ.

....

....

....

....

....

నులులు

రాజమాన్యవిరాజ పూజితవిరుదాంకు

లాశ్రితత్కాణ పారాయణులును

గణితశాస్త్ర ప్రసం కన్యానాటింప

చిత్రగుప్తుల సాటిజేందువారు

మూర్తిత్రయ పదాబ్జములు నమ్ముకొనువార

లమిత పరోపకారములవారు

గీ. స్వామికార్య ధురంధర సతతవితత

కౌర్యసాహసకీర్తి గాంధీర్యధుర్యు

లగునియోగి మహాదేవు లనరతంబు

కొలువగొలుపుండు నరనాథకుంజరుండు

37

సీ. స్వల్పక్షణంబుగా సతతచతుర్వేక

పారాయణులును జటా వల్లభులును

షట్చక్రములను శిష్యవాగ్రతములకు శ

తావృతుల్ చెప్పిన కోవిదులును

సంతకాష్టాకశ సంఖ్యాపురాణముల్

నింజారజదివిన పండితులును

విధివిధానంబుగా విమలయాగాది క

కుటుంబ నిరతులౌ సజ్జనులును

గీ. మరియునిరతాన్న దాతలై బరగుచున్న

స్మారవైష్ణవ మార్ధావిది సకలవిపు

లభినుతింపుచునుండ సింహాసనమున

కాలువుగూర్చుండు సృపవీకురంజరుండు ౩౩

వ. పెండియు నఖండతేజో విభవసాంద్రవిరాజమానమా
నిత జాతరూప సాధగోవుర ప్రాకారాది దివ్యభవన స
మాప్తత పరిఘాంతర్భాగ నిర్మిత చంద్రకాంత శిలామ
యస్తంభ సహస్రప్రభాసితాస్థాన మంటపాంతర భగద
గ్రీత వజ్రవైడూర్య గోమేధిక పుష్కరాగ మరకత పద్మ
రాగ నిలప్రవాళముక్తా ఫలాది నానారత్న పరంపర స్థగి
త మహాన్నత కళింగరాజ్యలక్ష్మీ సమాకర్షితా సర్వస్వ
సింహాసనా నీనుండును, నైర్మల్యహృదయ పంజరనివేశా
నీనరాజ పాంసాయిత పుండరీకాక్షుండును, నిరంతర చతు
ర్దశభవన పావనాది నారాయణానంత చరణ సరోజాతజా
త గంగానదీతోయ స్నానపానానేక జన్మాద్భిత్ దురంతదు
ష్కృత విదళనుండును, శ్రీమన్నహిమండలీ రాయమన్నె
మలను కళింగ పాదుపాకిరీటపత్యాద్యనేక విరుదాంకి
తుండును, చంద్రనూర్యావ్యయ చతుర్దోత్ర మహిపాల
లోకాభివందితుండును, గోభూహిరణ్య కన్యాసాలగ్రామ

తులాపురుష ముఖసకల దానవతుండను, దానతూత్ర
 సమాశ్రియాజానుబాహుయుగళుండును, లీలామాను
 షానతారామానుష చర్యుండును, చతుస్సమూద్ర ము
 ద్రిత మహీచక్ర పరిపాలకుండును, వేగాంతజ్ఞాన సంప
 న్నుండును, విశ్వవిశ్వంభరా దేవతాశీర్వాద సంపాదీ
 నంత రాజ్యవైభవ వినిర్జిత మనాశీరుండును, పురాణపు
 రుషుండును, పుణ్యశ్లోకుండును, సత్యమాన హరిశ్చం
 ద్రిండును, వీరవాక్య ప్రతిష్ఠాసనాచార్యుండును, ధనుర్వి
 ద్యాప్రవీణ భీష్మద్రోణార్జున త్రిలోచన తుల్యాధికారుం
 డును, సుగుణాభి రాముండును, సాహస మృగేందుండు
 ను, దయాసాగరుండును, బ్రహ్మాండభండపూరిత నము
 న్నత కీర్తి విజిత పయఃపారావర గంగా సీతాంభోజాత
 చంద్రచంద్రికా కైలాస హిమాచల దేవతామహీజాత
 తారానారద కుండవజ్ర ముక్తాఫలస్ఫటికశరత్కాలాంభో
 ధరుండును, మేరుమందర మహీధర ధైర్యుండును, గాంభీ
 ర్య రత్నాంకరుండును, మర్తాండ మండలాంగారక స్వర్ణ
 కుంకుమాంభోకుమా మందార కునుమవిభ్రాజితప్రతా
 పుండును, చంద్రాభ్రకల్ప పారావారాంభోజా తాపకు
 మార సమాన ధౌరేయుండును, లక్ష్మీకుమార జయంత
 వసంత సంపూర్ణశీతకిరణ యక్షనందన తనూవిలాస సంప
 న్నుండును, శౌర్యవైశ్యానరుండును, శరణాగత వత్సలుం

డును, పాంచాల వత్స బర్బర మత్స్య మగధ కోసల శింఖు
 మహారాష్ట్ర ఘూర్జర యవన పులింద విదగ్ధ నేపాళ బా
 హ్లిక సూరసేన గాంధారాంగవంశకలింగ సాళ్య కోంక
 ణ పెంజణావంతి కుకురు త్రిముఖ్యదేశాధీశ్వర ప్రదత్తా
 నేకదంతావళ తురంగ రథఖడ్గరత్నఖచిత కాంచనాంబ
 రాభరణ ముఖ నకలవస్తు సందోహ కించిత్పరీక్షితాపాం
 గ లోచనుండును, సూర్యవంశ కలశోదధినిశానాయకుం
 డును, వశిష్టగోత్ర పవిత్రుండును, శ్రీపూసపాట్యస్వయా
 శ్రీసరుండును, రామభద్ర రాజోధర ఘనీరత్నంబును
 బంగారుతల్లి గర్భాంభోగ్రాశి దివ్యరత్నంబును, నగుశ్రీవి
 జయరామ మహారాజ దేవేంద్రుండొక్కనాడు నిస్తం
 ద్రసాంద్ర మహారాజ్య భారధారేయుండగుచు, భద్ర
 దంతావళ సింధుసైంధవ శతాంగారోహకులును, చాతీచ
 యంబును, ముసలముద్గర భిండిపాల శూలగదాఖడ్గ చక్ర
 పరశుసట్టిస బాణబాణాసన కుంతకరవాల ఖేటకస్త్రా
 ను క్షు ఘటికాలోహనా శాద్యనేకాయాధంబులు గరం
 బుల ధరించి చతురంగ బలంబులు తన్నుబరిపేష్టించి కొ
 లుచుచుండ తారాసమూహంబుతోడం బ్రకాశించు సం
 పూర్ణ చంద్రుంబోలియుం గ్రహమండలంబుతోడం తే,
 జరిల్లు చండమూర్తాండ మండలంబు ననుకరింపుచు నకల
 దేవతా సైన్యంబులతోడ నొప్పు గాంగేయుల చందం

బుగా నేకాదశాక్షైహిణీ సమేతుడగు మరనదీ నంగ
ను విధటిబున కమలలోచన సహాయంబుగా సప్తాక్షైహిణీ
చతుస్సదర కుమారివర్గంబుతోడ నొప్పుసాంకురాజనం
దనా గ్రేసరుండగు ధర్మతనయుని విధంబునం, గిరీటకవచ
కుండల కేయూరాంగాది సమస్తభూషణాలంకృతుండై
పేరొలగంబున గొలుపుగూర్చున్న సమయంబున. 39

క. కరములుమోడిచి గడగడ

చరణంబులు వణకరాజ చంద్రుని మోలన్

దురునుపడకుండ మెల్లగ

నరిగించె డివాను మనివియిట్లుచి వరుసక

40

ఉ. దేవపరాకు, సర్వజగతీతలమెల్లను కాటకంబుచే

చేవదొరంగియగు పుటనుజేసి పదార్థముగను చెల్లగా

గావునమస్తమిన్నములు గావున బారుపమన్యభూషతుల్

దేవరవారితో మఱివి దెల్పుడు జేయగ వచ్చి రెంతయున్ 41

నీ. అదిగాక నిజరాజ్యమందు మున్నాజరుల్

తాలుకాల్ జేసి యర్థంబుమూడు

వాయిదాల్ చెల్లించి వైచిర్యాచేటికి

కడమపదార్థము కడమయనుచు

బ్రతిమాలుచుండిర పునిగొడు తెమ్మని

యడిగిచగ్గానుముల్ చెలునటంచు

బేలెత్తి పోకుండ నానెవాయిదా

హాని నాలునకు కావయ్యెనందు

గీ ప్రిస్తుతంబున జనుయైన పైకమెల్ల
గూర్చి పదిలకుగించి తక్కువధనంబు
వెనకనుంచి చెలాయింతుమని రశీదు
లిమ్మనిన కంపిణీవార లిట్లులనిరి

42

క. ఇన్నాళ్ళనలెను గాదిప

దెన్నివిధంబులనుపైక మించుకబాకీ
యున్ననురశీదు లీమని

చెన్నాపట్టణపు వర్ది జెప్పిరిమాకుక

43

క. కావున మీకీమాటలు

వేవేగంజెప్పినాము వినిపూపైకం
బీజేశఁదెచ్చి యూడా

గాలిండుడటంచు దెలియగాజెప్పిమరిన్

44

కా. సం దేహంబుగ జెప్పనేమిటికిరాజా శీనమీపాననీ

చందంలెల్లనెరుంగజేసి వడిగాజాత్రైతగా మీజమా
బందీత్వావశలక్ష శుభ్రములు బేబాక్కచెలాయించితే
పొదిదున్నీకునుమాకులత్తనుచుకెంపుంగంటవాటింపగా

45

అ నీమవర్దివచ్చె చెన్నపట్టణమున

కచటనుండిబంద రదియెవచ్చె

నంతనుండియిచట కరుదెంచెనావర్ది

శిశ్రుమునను దెలియజెప్పినాము.

46

మ. అటుగాకున్నను నాడునచ్చికమిరీ ముద్దంబురెట్టింది మా
చుటమాబోంట్లకు గోచరంబిపుడిచే చూడంగనాలీనునే
యటకుంగరణమేమిమీమదిని దేమూహించుటోకానియె
ప్పటికింగార్యముగాదటంచును తలకపంకించిముమ్మాటికిన్
క. బాకీర్పూడానేయక

మాకూమీకూను తొంటిమాటలునడువం

గాకుండుగాన మీసర

లోకస్వామికిఁ దెల్పులో వైనమాగా

48

మ. నుతలాయించుచు మామిలీతిపుడు మాసామైల్ల చెల్లించితే
సతతంబుం భవదీయకార్యములు రాజాజెందు నీమాటమి
క్షీతి నాథాగ్రణిసన్నిధిం దెలుపుమీ శీఘ్రంబగాకున్న మం
చి తనంబు పరినిల్వినేరవునుమీ చేచేవిచారింపగన్ 49

క. రాజ్యాపేక్షితు లేనిం

బూజ్యంబుగ మానదార్థముంగట్టిన మీ

రాజ్యము నిర్వాజ్యంబుగ

నాజ్యపు దీపికయనంగ నలరుచునుందున్

50

ఆ గాననిన్ని చెప్పగా నేలపైకంబె

ర్పుడితిగాక మాటచక్కపడడు

యీరసంబువేల సారిందిసారింది

కణగిదెల్పురాజు గారితోడ

51

క. అనియిట్లు పెక్కుభంగుల

జననాథునితోడ మాటజరిగించు మటం

చునుబంచిరి శ్రమచెంతకు

ననునేడు విశాఖపట్టణపు దొరలెల్లన్

52

ఉ. అల్ల విశాఖపట్టణమునందున గల్లుదొరల్ నమన్

దెల్లముగాగ సంవరొకదిక్కున గూడుకొ పెద్దప్రొద్దురం

జల్లుగ కంసలేరి తగజేసి బడాయినిజంబు రాజుతో

నల్లియటన్న మాటలట నెంతయునాచెలిసాక భూవరా

మ. అనిపల్కన్ వినిరాజసింహము సముద్యత్తోప వేగంబునక

గనుదోయిన్ తనవహ్నిజ్వలలడధక ఘండించి నెన్నోముగొ

బ్బున నాస్థానము దేరిచూచి పతికై భూవివ్రాపంబుతో

ఘనగర్జనయిత వాగ్విజృంభణల్ల భూకంపంబువాటించగా

కా. ఏమేమీకలహించి జాతిదొరలిట్లేలా విడాయించి సా

మ్నినుంచుం బలుకంగవాదలను మున్నేనాడబద్ధంబుచే

వీక్షమాటల్ జరిగించి నామిపుడు కాడేమోవిచారించి నా

రామాటల్ బనియేమిస్వామియే కలండంచున్ విజృంభించు

చున్

55

గీ. పుండరీకయుగంబున జోలుకన్ను

లరుణపద్మధ్యయంబును నతిశయించె

పూర్ణచంద్రునితోనూటి బోలుమోము

ప్రళయకాలార్కబింబంబు పగిదిదోచె 56

మ. సభకంపించెదిశకచలిశచె ధరణీచక్రంబు పొంగెన్వడిన్
సభమున్ మోగె కెలంకులందునను సైన్యంబుల్ ఖణా
యించెనే! గభరాయించినేక యోధులిపు డేకార్యంబు
నేయంగనీ! విభుడేతెంచునొయంచు నాస్మసమహావీరుండు!
కోపించినన్ 57

మ. అపుడారాజకులానతంసను మహానాంకారముంబూనినన్
దపియించెన్ నిజకాత్రీవానభులు ముస్తాదయ్యెసైన్యంబుల
య్యవరాధున్ దలెత్తరయ్యెను శతాన్యవ్రాతముంజేయు
త! త్కపటాలోచన మెల్లవారలకునిక్కంబయ్యె నూహిం
చగన్ 58

క. జననాథుడు కోపించిన

వననిధిఘోషించె ధరణీవణకెను మింటన్

దిననాథుడు చలియించెను

జనులు భయపడుటకింక సందియమున్నే 59

మ. ఆననుయరిబునది గొంతెసేపు నిజమనోరథంబునం గాత్రా
లోచనంబు విచారిచి యిదినిమిత్త మాత్రంబుగా మన
తోడంగలహించి కుంపిణీచారలనేక కాలంబులనుండి య
న్నద్రాజ్యాసహారంబుడీయ నుద్యోగించి యున్నవారది

యుంగాక బాజీభోరు దుర్నాథులనేక దుస్తంత్ర దుర్గుం
త్రాంగంబులు వారితో డంజేయుచున్న వారెన్నివిధంబు
లం గార్వంబగుటక నందియంబులేదైన బూర్వోత్తర
ప్రకారంబు విచారించి కొంత శాంతించుటయుచితంబగు
త్వరపడుటకార్వంబుగాదనిర్పయించి కొంతొక సేపువిచా
రించి యమ్మహారాజ కంఠీరవం బతనితో నిట్లనియె 00

గీ. కుంపిణీవారు మనమీద కోపగింప
నేమిపేతువచారి సొమ్మెన్నడైన
నవహరించితిమె యిది నెపముజేసి
వంచనమునేయగా మదినెంచినారు

61

సీ. తమరువంచననేయ దలచుమాత్రమెకాని

తమకుమాకధికారి తలచిచూడ

గోలకొండ నిజము లాలించిమమ్ముల

తోడలపై నిడుకొని కడుముదమున

పట్టాభిషేకసంభ్రమము గావించుట

యఖిలజగంబులు నదియెరుంగు

నంతియకాక మాయానంద గజపతి

రాజానుమతంబున నీజగంబు

గీ. లాక్రమించిరితమరు మానకహాహ నేమి

కీడొనర్చిన మేలు చేకూడగలదె

ఇంతవీరి కృతఘ్నత్వ మేమివంత

కారణములేసి పోరు నిష్కారణంబు

62

కా. కాసిమ్మింక పనేమివారి నుగూణ గ్రాహ్యంబు విశాక
య్యెడుకా. నానాదేశపు వీరసైన్యముల కాజ్ఞల్ వ్రాసి
యీవేశ వే! గానంబంపుము రేపురమ్మునను వక్కాణి
చి యిక్కంపిణ్ణీ! తొనక డబ్బులహాయి పార్శ్వాలెలియం
దోడోడ నేపారగన్.

63

సి. సాలూరు మక్కువ పాలేరు బొబ్బిలి

బన రుగోలుకొండ పాలకొండ

మేరంగి, కురపాము వీరభూట్టా మాండ్ర

మాడుగుల్ రొంపెల్లి తేడకువిత్తె

పోరాము పడ్డాడి పారాడి గుణపూరు

కొళిపురంబు శృంగవనకొట్ట

పల్లవ నారాయణ సట్టంబు చీకటి

చామర్లకొట్టయు జయపురంబు

గి. మొదలుగాగలు గడుపున్నెముల జన్మిలు

కొట్టల్లెలు తాణాలకునువీరాల

నాజ్జలు చలామణిచేసి యతిరయమున

లేచిరమ్మని మతుకు స్వారీలబంపు

64

మ. తమరానాడుకలింగరాజ్యమునకు దడుండనంచుననుక

ప్రసదం బొప్పుంగ నంకవీరినిడి శుంభత్రైపతి పట్టాభిషే

కముగావించుట జాతివారికిపుడ౯ గన్నెర్రైనై యందుట౯
 ట్రనుమొప్పార నిజముపేరవడిగా వ్రాయించు మీజా
 బుల౯ 65

గీ. గోలకొండనిజము సద్గుణలలామ
 మెరుగగావలె నిజాతి ధొరలుసేయు
 కపటచర్య లతండు శీఘ్రంబుగాను
 పంపుమరలకాల జోడతి త్వరితముగను 66

ఉ. కావుననెంక జబ్బువనినాదు బిరాలసమన్త దేశధా
 త్రివరులం దయారు పడిరేపటికిం జన్మతెంచునట్లుగా
 నీవిపుడంపు ముత్త రములెన్ని పరుల్ విడనాడి వారికి౯
 నావచనంబు లట్లమదివమ్మగ రాదునుమీసితాన౯ 67

అ. ఇంగిలీషు ధొరల నెన్నటికిని పుష్క
 రాదునమయమైన మైదుజేపి
 కలిసి భంగపెట్టగలవారు వారల్
 రథకాంక్ష జెందరదియె కాదు 68

పలునత్కిరులనేకపుణ్యముల్ సంపాదింపుచు౯ వర్వరా
 జలలామంటన నెన్నఁదాతయగు తదిజాహూరి రాజమ్మహా
 త్ములనేరాజును భరిగ పెట్టియపుడే దుర్గంబు చేకొంటయే
 కలసాక్ష్యంబిక వారిపొందుతునకుం గూదెన్నడు౯ జూడగ౯

క. ఆలాగున నేయంగా
 నాతోచనచేసినార లదిగావునయ్య

నాలీనుమనకు గూడతి

కేటా శ్రీరంగళాయయే కలడంచుక

70

చ. మనసరదారులంబిలచి మూసనివైరము జాతివారితో
బెనగొనెపూసపాటి నృపవీరుడుపోరున నోడెనేనియుక
వినుడునిజంబు కత్తి మొలపెట్టినవారికి కత్తి నీరటం
చునుదెలియంగ దెబ్బతమశూరత సార్థకమయ్యెనేటికి॥71

ఆ. ఇపుడుపోరనోడె నేనినిక్కముగాఁగ

జాతిదొరలకింక నంతతల్లిబు

కోరిమోయుచుందుగ సారాలకావడు

లోప్పవారివెనక కుండుమనుషు

72

కా. పరన్వగ్గముగోరెనేని నిజదోర్వీర్యంబు సంధిల్లగా
ఘోరాజ్ఞ శతవక్త్రరక్షిత బలతోభంబుగావించి జం
భారాతీందుగ్రపురంబు బంపినను యోగ్యం బట్లుగా చేనియా
సారాకావడు లానుమోయుపనికి సంప్రాప్తులైయుండరే

ఉ. మేముననేల సాహసనమేతులు హారలుకుంతధారులై
భీమసమానులై పగరపిండులగుండెలు తల్లడిల్ల సం
గ్రామముసేయజాగిన మృగప్రకరంబుల జట్టుముట్టగా
ప్రేమము తోడవచ్చునల బెబ్బలితండము బోలియండరే

గీ. కడమ మనకునకల కార్యములరూఢము

వింతయేమికడమ చింతయేమి

యన్నగారువెళ్ళి చెన్నపట్టణమున

నున్నమాటమాత్ర మొకటికొడువ

75

మ. అనిచింతింపుచు పూసపాచి నకలోకాధిశ్వరుం డాత్మలో

వనె కొండాశవిచార మగుడుగుచు దాక్కొన్నదిక్కా

ర్యమిం! కను జాగేల బిడాల ఘోరతర సంగ్రామంబునక

శత్రుడు! రజవిశ్చనబిగి సేయకున్న మనకు తౌర్యంబ

వార్యంబొకో

76

క. అని నిశ్చయించి యప్పుడు

జననాయక చక్రవర్తి సన్నిధిగూర్చుం

డిన బాల సూర్యసన్నిభ

తనుభాసితుడైన ముద్దుతనయుం గాంచెన్

77

సీ. కుంభసంభవుడెంత గూర్చుండి సర్వదా

బరగునశ్వద్ధాను కరణి దోం

దశరథ ధారుణీధవుని సమీపాన

భాసిల్లు శ్రీరామభద్రుడవగ

వనుదేవనరలోక వల్లభుఁడంగల

గనుపట్టు శృష్టురిగ్రహములీల

వైకుంఠనగరు నివాసనమీపాన

చూపట్టు సత్రమ్మిచాలునగిది

గీ. నాదినారాయణాంతచే నవతరించి

దివ్యజంగళమూరియై తేజరిల్లు

తనయుని - ముఖంబుజూచి యద్ధవహినిభుక్తు.

దరికిరమ్మనె శ్రుత్రీవాత్సల్యమునను

78

శా. శ్రీనారాయణ బాబురమ్మ పునకుంజంతింపుగాజేల యీ
నానా రాజ్యముతేలగా గలవు విన్నాణంబుగా ముంగలం
గానన్ నాకు నీజరిబుగా కతివసంధ్యమంబునక మర్త్యదే
హానూనై కవిలాసమున విడువగా నాత్మక ముదంబయ్యె
మా! నో నీకేటికిదీక్షచెయ్యవల్లదెందుంజూడవేబాబురక

ఉ. జోడగునట్టిశాత్రువుల జూడము మేమిపుడెంత కాలముక
మూడుబగంబులేలితిమి మున్నదకందగ నిన్నినాశ్యకుక
నేడుకలింగదేశధరణీపత్నిభాతులవారికోడిలే

యాడికలుండ - మేపుడమి యుందునగావున బాలవింటివేరి

చ. పునసంగ్రామము సేయువాల్సల్యము విక్రమించింక నీవింతు
నక! జన దురదంభవదలచితా సహజభావద్దేహమందుం
డినక! చినుపించుంజను తజ్జయాపజయముర్ వృత్తాంత
ముర్ వెన్ననీ! శ్రునుచాలింతు క్షమిక్ష్మమంబునను మా
పోల్కెన్ మహీచక్రము

81

శా. తండ్రినీజననంబునసన్నియుమునుద్వంశంబుమేల్ తెందెడుక
గుండ్రాతి ప్రకరంబుకై వడి పిరంగుర్ గుండులుక దూలా
నేవేండ్రంబై న కఠోరఘోరరణముక వీక్షింపగా బాలవిం
దుండ్రాదవ్వలికిన్ విరాలజను మీ లొందొంకమిమిదటక

ఉ. భీమశతఘ్నికా చిలకృపీట భవారుణ తప్తమై మహా
ధూమసమేతమై యశశితుల్యములౌ ఘటికాపంపర
వేమరుగప్పుచుం బుడమి బీటలువారగ జేయునట్టి నం
గ్రామము జూడగోరెదవుగా తగునేయిది నీకు బాలకారికి

మ. వలదోయన్న శితాననాధిపులు దుర్వారుల జ
దా! దులుభాశోక నిశాచరుల కడమనందోహదములు
జెప్పుగా! తులయెవ్వారు కృతాంతకింకర మహాస్తామంబు
తో! సాటివారలు నీకేల కఠోరనంగరము కార్యంబేమి
వీక్షింపగన్

84

క. అనిపలుకు తగిల్చిమాటలు
వినియశ్శాలకుడు రాజవీరుడు నానై
కసికారమునను గా!

యనజెప్పిన భయముగలదె యవనీషాదా

85

గీ. హేలువాదులు జాతివారేలకాదు
దోషిణ భీష్మార్జునాదుల తోడనైన
నదుకుపదువేళ భయపడనయ్య నేను
తమకెలవు గోరియుండితి నమరజుంత

86

క. బాబయ్యగారి యానతి

కేబెరతి నింతెకాక నిలిచియున్నా

నే బరిమాల్చెద సింగపు

శాబకమున్ మత్త పంతి నడదోహములక

87

సీ. పిడుగునక్కిన చిక్క భీమావనీచరి

కనుగై న మనరుచనగుచు నుండి

కనకంబు వర్షంబుగా జేయ మూధవ

వర్షాన్వయమైన రేవంజనించి

యలగోలుకొండ తల్పులవేయ నానంద

గజపతిపేర విఖ్యాతిగాంచి

నిత్యగంగాన్నాన నిర్మలుండవు భవ

నర్మ వాసమ్మున గలిగియుండి

గీ. యహహ శుభ్రాన్వయ సమరభయంబునాకు

గలదె మృగలోకభీతి వ్యాఘ్రంబుపిల్ల

కేల తమయాజ్ఞ కోడిదినితెగాక

ననుడు తనయుని మాటకయ్యననివిభుడు

88

చ. కడుముదమండి తండ్రివనిగాదిది జాతులవారిఖాయితా

నిడుదుము ముందుకార్యమ న సింగనవారలమీద నేరముక

బుడమికిశారలాధరితను బూనిరిగోడ నిజముపరిపునక

జెడునటుపెన్నయొక్కనకు జెందగనేరదు మా వలత్తొగికొక్క

గీ. అనుచుకన్నుల నమ్మలేరుబు బెనగొనంగ

తనయుని ముఖావలోకన మొనరజేసి

యెడతెగని పుత్రవాశ్వల్య మిచునుడింప

వరవినిట్లనివత్కె నాధరణిజాని

90

క. బాలుండ వఖలసద్గుణ

జాలుండవు మత్కులాబ్ధి చంద్రునిడవునీ

మూలంబున మదోత్తము

చాశావృద్ధిగనుమాట సతముగాదే

91

గీ. పూసపాటియింట బుట్టినవానికి

పౌరుషంబువేర పల్కనేల

గండకానదమున గల్గుశిలాజాత

మునకు పావనంబు వెనుకనేల

92

ఉ. కావుననింతతంబధిక గౌరవమొప్పుగ బోవుధారుణ

దేవులమద్విధంబునను ద్విడ్ధరణితల నాథకోటులక

జేవడలిర్ప దుగ్రింపు మతిశీఘ్రముపాదముబట్టి వారలక

గావుమునీకిదే తెలియగానెరిగించుట రాజధర్మముల్ 93

ఉ. పెద్దలనాటివారసుని పెద్దలువచ్చిన యాదరిండుమీ

వద్దనికోపగించక యశార్య లసత్కృతతోడ జూడుమే

పొద్దునుబందుమిత్రభటు పోషణశూనక నేయుమయ్యనా

ముద్దులబాలయంచు స్మృతముఖ్యుడు లేకముజాలి బొం

దుచుక

94

ఉ. ఏకడజాచిన్తా పుడమియూనిన కై వడి హేలుదాదులుక

మూకలుగట్టినచ్చి బలముం తెగదొందగ బోరువారుము

క్కాకల దేరువారు పెనుకయ్యముసేయగ నోడుగెల్చులన్
దేకడతెందునో యనుచునుప్పుడు దెల్పితి నీకునర్పమున్. 95

గీ. రాజధర్మంబు వినుము సంగ్రామమన్న
భయపడగరాదు పెనుకకు పదమువేయ
నెదురుగానేగి పోరాడనేని యతని

కిలను స్వర్గంబునందును గలదునుఖము 96

ఆ. ఏకపుత్రుడౌట యింతింత యనరాని

ప్రేమగిల్గింప భూమిభర్త

తొడలమీద ముద్దుకొడుకున నిడుకొని

శిరముద్రున్వీ కరుణజేసిపలికె 97

క. అచంద్రార్కము నీవు మ

హి చక్రంబేలవయ్య యేకాభ్యర్థం

బై చతురుపాయములచే

నాశక్కుని ముద్దుబాల నతజనపాలా 98

మ. అనిదీవించి మహీతలాధిపుడు నయ్యంబొప్పుగా పూర్వరా

కనము, పాత్రము ఖడ్గరత్న మశనిచ్చాయాఘ్నమున్ జేరికి

చ్చి నమస్తారముగాంచినత్కరణ సంచెం మామగారింటికా

యనవేంచేసె యథోచితోత్సరముగా నవ్వేళ్లనైన్యంబు

తోక 99

మ. అటభాత్రీతల చక్రవర్తి సితవక్త్రానీకవిచ్చేద న

న్ముటనాలోచన చితుడై కనులగెంపుండోపగా చాట్ల వేం

కట పత్యాపనిపాలునిం బిలచి శ్రీఘంబింక జబ్బేల యి
క్కుటిలారాతిపరంపరల్ దరమిరాకుండన్ విచారించుమీ
చ. అనవుడు దేవచిత్తమసి యచ్చటనుండిన యూథనాథులం
గనుగొని మీరలింక నధికత్వరితంబున సైన్యయుక్తులై
యనికీతయారు గండు మనమందరమున్ వినుచుండనిపుడే
జనపతియానతిచ్చిన ప్రసాదముకై వడి నుండకావలెన్ 101

గీ. భానుపారాలు పారాలుగట్టిగాను
జోరుపారాలువెట్టించి వీరసైన్య
ములను వారికి మద్దతు నిలిపిమరియ
నఖిలజాగ్రిత గానుండి రందరచట 102

క. యీరీతి విజయరామ
ఝోరమణుం డఖిలబంధు సైన్యంబులతో
సారెకుజాతుల వారల
బోరెంచుచు పద్మనాభమున నలరనటన్ 103

ఉ. అంత విశాఖపట్టమునందున మేన్తరు కల్కటేరి వా
రెంతము పూనపాటి ధరణీందుడుజాతులవారి మర్మమా
ద్యంతము గుర్రేరింగి యిపుడర్థముగట్టుడు లక్ష్మ్యపెట్ట డీ
కాంతమునల్లకార్యమిక చక్కనగాదుల దాయదక్కగన్.

క. భయపడదు సంగరమునకు
జయమును నపజయమునేయ స్వామియెయనుచున్
నియమించి యుండెనాతడు
తెయిడేలా మనల లక్ష్మ్యపెట్టని మాటల్ 105

మ. అనిమమీరు కఠోరవా కృముల సంఖ్యంబాడి కర్నేలుతో
మనతో రాజు లడాయినేయనిది సామాన్యంబుగానింక నీ
పునభీతిల్లకగల్చి వచ్చినను మెప్పుంజెందునిక్కుంపినీ
కనయంబొదధికారిపివనిన మిన్నందెం దదానోచనన్ 106

చ. అనిరమణస్పనాయకుని నప్పుడురమ్మని చేరబిల్చియ
జ్జనవతిచెంతికుంజనిన సంగతులేమి యతండుమాకు లొం
గునొ మముగల్గునోమరియు కుంపిణివారని వెన్నతగ్గునో
తనబలయుక్తుడై కణగిదార్కొని పోరునకేగుదెంచునో 107

గీ. తెలియదెల్పుమచట గలచందమెల్లను
నెవ్వరెవ్వరందు నెట్లులుందు
రేమిజెప్పుకుందు రీమాటవారిలో
పిన్న పెద్దలెవ్వ రన్నతడు 108

కా. వీరాగ్రేనరు శత్రుశ్రీకరు దయావిష్ణుస్వరూపున్ మహా
దారుణధీరుకళింగ దేశస్థసమార్తాంశున్ సదాజానమం
దారుణసూత్యకులాద్ధి చంద్రునినరేంద్రగ్రామణిన్ ధీమ
ణిన్ | మారోదంచితరూపు నానిజయరామ శ్చోతలాదీప్య
రున్ | మీరాగల్పెడువారు చాలరనిపేర్చిం దెల్పొండం
బుగా 109

గీ. వెలయవూనపాటి విజయగోపాల రా
జనికి గణగెనేని యతనితోడ

నరునుండు బాలదనుమాట మీరల

రెరిగియున్న పొరబే దెలుప

110

క. ముక్కంటి కంటిమంటల

నుక్కణపగ బాలు నాచుహోన్నతశౌర్యం

డొక్కట చాలు నుమిమ్మను

గ్రక్కున నిచ్చటికి చేరగా దరుమంగా

111

గీ చాగిగోపాల నరన భూబాని సైన్య

యుక్తుడగుచు నరొలుననుండెనేని

కుంపిణీవారు గారలగోలకొండ

పాదుషా తల్లివచ్చిన భయముపడదు

112

గీ. దాట్లపేంకటపతి రాజు దళముతోడ

తొలగిపోక లడాయీని నిలిచెనేని

హేలుదాదులు కెత్తనులేలకాదు

కుంభనంభవుడైన తగ్గుటనిజంబు.

113

గీ అతనిసోదరు డప్పులక్షీతినిభుండు

ప్రాణమిడుగాని తొలగని బంటుగంటె

ఘోరనాగ్రామమున ముందుగుండనతని

బారులోన తుసాకీల బారుదూలు

114

చ. శురపతి నందరుండు మధునూదన యుక్తముగాగవచ్చినం

గర మొనరించిన భయముగాంచని వీరుడు కాతకుం

తముఁ | గరమునబట్టినిచ్చిన చకాచకసేయును శత్రుఁగోటి
నా! సరసుడు వత్సవాయి నరసక్షితిసాలున కెవ్వరీడిటఁ

గీ. అల్లజంపని విజయరామావనీంద్రు
తోటియెవ్వారుసాటి యమ్మేటిమగని
సనినిగెల్వగ గురుతనూజాదులైన
నోసరనుమాట మీరెరిగున్నమాట

116

సీ. పడివేలచతుముకీ బారులనైనను
బరిమార్చివేయ నొక్కరుడెచాలు
గోటికాల్బలముల మాటమాత్రమ్మున
కడతేర్చివేయ నొక్కరుడెచాలు
లక్షగుర్రములైన లక్ష్యమ్మునేయక
దురముగాలింప నొక్కరుడెచాలు
శతసహస్రముదేధ సమితినిొక్కుమ్మడి
గ్రమ్మివేయంగ నొక్కరుడెచాలు

గీ. అట్టివీరాధివీరుడు హసనుజేగు
ముసలిమాను కుముందాను మొదలుగాఁగ
యూధనాథులనేకు లందున్నవారు
ధరణియైన కైవడి తెరచిలేక

117

ఉ. వారిపరాక్రమంబు లనివారితముల్ దలపోయనెంతయుఁ
వారలతోటిసాటి మనవారలలోపల నాకుచూడగా

లేరని వోచుచున్న ముద్ది లేకముజంకక నీటనించిన
 ట్లూరకయున్న పారుతము యొద్దను నేరము లేదటంచట
 చ. కపటముజేసి గెల్వవలెగాని మహీతలనాధచగదుగ్ని
 నిపుణత చూపిపోరిన గణింపక గెల్చును మిమ్మునాతడే
 నెవమున భేదపెట్టెగరొ నేరువుమీకడ జిక్కెనిక్కయై
 చపలవిచారతం తె పగు సైన్యమెయంగడు మర్నకర్న మిలో
 క. అనిపలుకు నతనిజూటలు

వినివిని దావాగ్నిశిఖలు వెలువడుచుండ
 గనుదోయివిచ్చిచూచుచు
 కనలుచు నిట్లనుచుబలికె కన్నెర్రలుగా
 120
 ప్త. పులిచేరికోట గుప్పన లోటుజెయ్యమా
 మూషభుంటలలోన నోటువరచి
 కాళిగయా ప్రియాగములు సాధింపమా
 గంటాచతుష్కము గాక మున్న
 నఖిలభూమండలం బాక్రమింపగజేతి
 యైదుభుంటలలోన మైదుజేసి
 శ్రీరంగ పట్టణం బారుభుంటలలోన
 గాఢమేఘగజేసి కలచలేజి
 గీ. అట్టివారికి పూనపాట్యవనిభర్త
 కొండయపిలెత్పివీపు మాగురైరుగక

సేనుకుంటలలోన వాకింతయైన

గలిచెదరు కుంపిసీవారి చలమువినుము

121

ఆ. చిత్తమిట్లుమీరు సెలవియ్యమారాడ

జాలగాని వారిశౌర్యమెన్న

నలవిగాదు లేకమందులోపలవిన్న

వింతుననుచు బలికవేరువేర

122

నీ. రావణకుంభకర్ణ ప్రాధిమ్యాన

కుపలాముబారువా గొట్టలేదో?

మాలీనుమాలీ నమానురానానరి

నూర్చి నుఖానులన్ మోడలేదో?

బకగార్ధభాసుర ప్రకట బలాధ్య హు

సేను నాంతుల్లల జెండలేదో?

ఖరదూషణలలోల గలచుహారాప్త బు

ద్ధోజ భటాజల దోచలేదో?

గీ. పూనపాట్యస్వయంబున బుట్టినట్టి

వారిమహాశ్మయమెన్న నెవ్వారితరము

దైనవశమున నొకవేళ తమకునేడు

సాధ్యమైనను ముంగలజాలువారు

123

క. అనియిట్లు పద్మనాభం

బున వారులడాయినేయ పూనికతోనుం

డిన మాటదెలుప కర్నేశ

కనుదోయిని నిప్పులొలుకగా నిట్లనియెన్

124

మ. పులిమీనంబుల నూగగాదలచెనో భూనాథుడీ కుంపిణీ
బలమున్ గండములేక నిర్భయ మనఃస్వచ్ఛాధురీణుండునై
దెలియం జూచెదమింక నేమిటికి నందేహంబు దావానలం
బులుమానద్ద ఫిరంగులీడగములం బూర్ణాహుతింజేయగన్
చ. అని తనటోపిరిసి కరమంతయు ముక్కలు నూడగర్జుచున్
గవలాచుకోజుచుం ధరణి గంపమునొందగ నుదతన్వరం
బున పిరుమాలుచుం దననమూహము గన్దొని హేలుదా
దులం బనిగొని యిట్లుపల్కె కడుభంగుల యుద్ధనముద్ధ
తిందగన్

126

గీ. విజయరామావనీనాథవీరుతోడ

సంగరంబయ్యె నేడు ముస్తాబుగండు

పద్మనాభంబుతో నొండు పార్థివుండు

గలిచివచ్చినవారికి గలదుమేలు

127

జ. అని తనజాతిభావ ననయంబు నయంబు భయంబుదెల్పు
చున్ కనుగొన లన్నిణుంగురులు గ్రమ్మగనమ్మిగ హేలు
కాదులన్ గనియిటు బల్కెనేడు పెనుకయ్యకునయ్యన
తాదనీలై గా బ్రున పయనంబు గమ్మనుచు భూరిరయం
బున పర్వదెల్పినన్

128

సీ. గిరిశిఖరంబుల బెరయుమబ్బులలీల

తలలందు పోలుటోపిలు దలిర్ప

పూచినకాల్మలీ భూరుహంబులమాడ్కి

మేనుల కుడతాలు గానుపించి

కరికరణబుల నుక్కుగదలన జేదుల

చెకుముకి బండుకుర్ చెలువుమీర

తలుపుల గందపట్టెల నంగరొమ్ముల

కంచుబిళ్ళల తోలుకట్లుమొరయ

గీ. శరభవెడలిన కలియుగానురాలనంగ

కణగియంత వికాఖపట్టణపుకోట

వెలలెలక్షులు హేలుదాదుల పటాల

ములు నుహీచక్రమెల్లను కలచజాలి

గీ. పుట్టవెడలిన యీనుశ్చపుట్టయనగ

వట్టువిడు కందిరిగల తెట్టివోలె

హేలుదాదులనర్వ పటాలములును

వికగిమంబున భూచక్రమాకగిమించె

130

వ, మరియు దశంబులును, దశదశంబులును, శతంబులును, శత
శతంబులును, సహస్రంబులును, సహస్రసహస్రంబులును
లక్షలును, లక్ష లక్షలును, గలిగి లెక్కింప నశక్యంబు
లగుచు చల్లదీనుల బారునుంబోలియు మిడుతలదండులతె
రర్థగున మేషనమూహంబు నడువున పట్టురేగిన తేనెటీగ
ల విధమున హేలుదాదులును, నర్వపటాలంబులును, నా
పురుల సైన్యంబులును, కపితానుల పరంపరలును, చిత్ర

విచిత్రంబులగు పరిఘాందోళికాది వ్యూహంబులు గట్టు
చుయోజన ప్రమాణంబున నినుకరాల నడతెరిపిలేక మ
ద్యగుల్పంబుల శతశతమ్మికా సహస్రంబులును, గలిగి ఘ
ర్నశాటాదికంబులగు విశేషించిన శతమ్మికాపాత్రంబు ల
గ్రభాగంబునం బ్రకాశింపుచుండ షామీరు కర్నేలు హి
సకమొదలగు శితాస్యాధినాథ పరిరక్షితంబగు మహీచ
క్రంబు గంపింపఁపారావారంబులు ఘోరిల్ల పర్వతంబులు
చలించ దిశలదృఢ తంబురాదివాక్య విశేషంబులు మొర
యింపుచు సవ్యో పద్మనాభంబను మహాక్షేత్రంబునకు
క్రోశప్రమాణంబున సయ్యురుదెరంగులు నైవ్యంబులును,
గయ్యంబునకుం గాలుదువ్వించుండిరంత.

క. ఆరీతి నిరుతెరంగుల

వారలపద్మనాభ హహింపాంతః

బేరామని నొండొరులక

బోరులగెల్తుమని వేలము లేని రహిం

131

ఉ. ఒండొరులరి జయింతుమని యూహలునేయుచు రాజజాతి
వా! రుండిరి పద్మనాభమున నుర్వితలేందుగ్గు బోనిమెట్టు
లో! నిండిశితాన్యకోటి ధరణీతలమెల్లను చుట్టబెట్టెనా
ఖండలదైత్యనాయకుల కై నడిసయ్యురు వాగునైవ్యముల

క. చిప్పాడబోని మొరకలు

గప్పెమహీచక్రమెల్ల గంపింపంగా

నప్పుడు శీతాస్యవాహిని

తెప్పదరంభానె వారిచెకుముకి తళుకల్

184

ఆ. జాతివారలటకు జనుదెంచిరనుమాట

తెలిసిరాజలోక కులిశధారి

యపుడుదాట్ల వేంకటపతిసరేందుని

చేరబిలిచియిట్లు సెలవొనంగె

185

చ. తెలిసెనకుంపినీమయిదు తెల్లముగా నిపుడెల్లవారికి

కలహమొనర్చగాడలచి కార్యముపొక్తున జెందకుండగా

మలకలుబెట్టినారికను మంచిది చూచెదమెల్లయోధులకే

బిలిచి తయారుగమ్మనుమ భీషణశాత్రువ శోషణార్థముకే.

చ. అసెలవిచ్చి వారిగుణమంతయు గోచరమయ్యెనింకనీ

పనిపనిలాగు నేయవలె ప్రస్తుతమందున నీవువెళ్ళినూ

కునువనిలేదునేరచుని కంపిణివారి దురాయివెట్టిగు

ప్పుననరుదెంచు మిచ్చటికిపొమ్మని యానతియియ్యనాత
దుకే.

187

చ. చనిచనికుంపిణిధారల పామిరుముఖ్యులతోడ బల్కెను

జ్వనవిభుడాజ్ఞయిచ్చె నిజసైన్యముతో నిటకేగుదెంచగా

వనియిచ్చుడేమియన్నయని పైకముజెల్లుచు నుండనూరకే

తరునె లజాయకింజరుటజంకుదుమేయి బహిరలేగినకే 188

గీ. మామిలితునడుపు మార్గమున్నదియేని

పాళతోడ బిారుబరవనమున

నేమి హేతువిచటి కేతెంచనదిగాదు

కయ్యమునకు నడచుకరణిగాక

139

క. ఊరకమా తొనీయెడ

పోరాడదలంచి వేలములు వేసితిరీ

నేరంబు చూకు లేదని

భూరమణును మీకుదెలుప బుత్తెంచెనుక

140

క. ఆపలుకులాటకింపుచు

కోపానల శిఖలుముట్టుకొన కన్నుల లో

నేపారనిట్లు బల్కిరి

కాపట్టము వ్యాదయమందు కడురేకెత్తె

141

—నీ. వైకంబునేడు బేబాకుగానాలుగు

వాయిదాల్ జెల్లించి వేయవలయు

తెండాలుగున్నన చెన్నపట్టణమున

కేతెందినపుడు వేయించవలయు

మీకోటలోపల మాకుంపిణీకాడి

నేడుదప్పక నిల్వనియ్యవలయు

కమివచ్చిన దాదిగా నేటివరకును

చెర్లుబాకీర్పుడి చెప్పవలయు

గీ. నట్లుగాకున్న రేపుఘోరాజిశోన

నాచెదరుగాక మత్పలమ్మూరిమీర

లిప్పడేటికి చనుమని చెప్పిరంత

కన్నులను వహ్నికణములు గ్రమ్ముకొనగ 142

క. ఆహూటకు వేంకటపతి

భూమిపతి కనలి రాజపుంగవుమ్జ్

యేమాత్రమెరుగ రైతిరె

కోమలమని యిట్టులాడ గొప్పయెవ్విగుక 143

గీ. ముజ్జగంబుల నమ్మహాత్మునికి సాటి

యెవ్వరున్నారు, మీరలరిట్లు ప్రిల్ల

దములు బల్కిన భయమేమి నమరమునను

జూచెదరు రేపటంచును లేచిచనియె 144

క. చని రాజచంద్రునిన్నిది

గనిమొక్కుచు పలికెదేవ కఠినాత్ముకులే

మనువాడ వారిమాటలు

విననొల్లక వచ్చినాడ వేగంబిటకున్ 145

క. హంకార మేమిచెవుడు

శంకింపరు నమరమునకు జంకరుమనకుక

పొంకముగాదిక కార్యము

కొంకక దావత్తుజూపి కొట్టకవారుక 146

కా. ఏరేయేపవలో మహాకుపితులై యిచ్చోటి కేలేందిదు

ర్యారంబైన రణంబుచేసి మనలన్ వందింప గానెందియు

న్నానామాటలతిగు ఘోరి సోబతుల్ వాడునోవిచారించ వి
 న్నారంబైకపపట్ట సైన్యనుచుటన్ పంకిహ సంశ్లేషికా
 గీ. పోతుటీగజొచ్చి పోనీరువారల
 రుందురొక్కక్కట నందరండు
 తెనుగుబలములొక్క తెరగులుగాబుల
 నొక్కదారిమీర నుంచనలము 148

చ. అనని పూసపోటి కులజాగ్రణి సుక్కిలితామ్రశ్రీమృత
 లనియొనరించు మార్గమునవాన్మ దులండునుచుండె శుష్పడి
 ట్లనియె బిరాలమీరలు తయారుననుమడు వారినచ్చుగా
 జనదొకవేళ మర్నమున చప్పినవచ్చి భంగమయ్యెనున్

క. దుస్తంత్రము వారలకడ
 విస్తారముజూడ రాత్రివేళల బలున్
 మాస్తిముఖ సేననెదురను
 ప్రస్తుతమాన నిలుపునుచు బలికివయతతన్ 150

చ. పలికిన యంతలోన సరపాలకున్ సరబ్బాజూబి మీ
 బలములతోడనేను బహుభంగుల బాగ్గితలోన నుండుడి
 చలమున వెంతనుండిరిట బిరాలమీరలు నిర్ములాదు రా
 గలరొక వేళనంతపనిగాను సత్యమువేళ నాత్రమున్ 151

గీ. అచుచు పడవాండ్రబిలిచి మారణుపైబట్టి
 ములును బాగ్గితగా నుండవలెననుచున్

సెలవొసంగిన వారల చిత్త మానుచు

చాటదొడగిరి వేర్వేరశౌర్యమెల్లి

౪. ఇన్నాళ్ళదాక స్వీకృతు

నన్ననుచాలాభుజించి రటగావున మీ

మన్నన నిల్పుకొనుండని

గొన్నన పెనుబొబ్బలిడిరి రాణువతోనక

178

సీ. వేరై ననరడా పిలిచిముమ్మాటికి

శౌర్యసాహసములు చాలదెలిపి

ఇపుడు కలింగ దేశపు ముల్కునిల్పుదు

రామశౌర్యము సంపాద్యమయ్యె

జాతివారికి తెల్లు సైన్యము గండెంబు

లేకయున్న వచ్చినేకదీక్ష

నీమాటువారు జయించిరేని నెనెంబు

దునకు మర్యాదయన్నాటలేదు

గీ. శీత్యకన్నను పలుచన నేటనుండి

జేతురచుచును మిక్కిలిసేనతోన

పోటుకూకలుజేయఁచు చాటానొనుచు

హెచ్చరింపుచు బురిగొల్పిరిట్టులంత

154

వ. అయ్యననరంబు భానుగుడలం బసరవర్వతంబు మరుగు

నకుంజనుట ను నఖిలబంధులుత్యామాత్యనహితంబుగా

శ్రీవిజయరామ మహారాజ దేవేంద్రుండు పేరొలగంబు
సం గొలుపుగూర్చుండి కుంపిణీహరి మూయోపాయము
వకుట బ్రతిహతంబు విచారంబుచు ననుస్త సేనా నాయ
కులంగనుంగొని మీరలు నిజనై న్నింబులతోడ గూడుకొ
ని నలుదెసల జాగ్రతగా నుండుండని పయోగించి సరిహ
ధ్వజంబగ్రభాగంబుననుండ నిశ్చయించి జానునుందివ్యాం
బరాభరణాలంకృతుం డగుచు గాల్యృత్యంబుల నిర్వ
ర్తించి యష్టోత్తరశత దివ్యక్షేత్రమహా ప్రసాదస్వీకారంబు
సేయుచు సమస్త బాంధవ సహితంబుగా వడ్రోసోపేతా
న్నంబు భుజించి హంసతూలిక తల్పంబున యోగని
ద్రాసమేతుండై యున్నసమయంబున

156

ఉ. ఆయసరాత్రికృత్రిమ సహాయులు జాతులవారు మద్యపా
నా యత మత్తులై కనలి యై నరునొక్కడ గూడియిప్పుడే
యాయవసీత లేందుగని జయభాషగ నొంటరికుట్ర గట్టి సే
నాయుత్తమై కడంకను రణంబొనరించి వలంచిరందరున్

గీ. కాలిండిచీమ గదలకుండంగను

యినుకపోసినట్లు వినుకులేక

యర్ధరాత్రినడచి రటకు పటాలముల్

పుడమియినట్లు పోల్కెమీర

157

మ. అటకాపుండిన వీరనాయక సమూహంబుల్ పటాలంబుల
చ్చటికే వచ్చినబాడయుండెలిసిముస్తాబె ఖగాయించిమీ

రేటకేతెంచెడ దీని హొర్పితిని నేవే నాకుబొనిత్తుమీ
కుటిలాలోచనకట్టి పెట్టడిక ము ట్తోణికుతో దెల్పుగ
క. అనివారిని వారెంపుచు

కనలుచు తుకిడీలు గట్టి కఠినోత్తరము

దెనిదీయక నందిచ్చిరి

నవమునకెదురేగు దావనహ్నియుబోలె

159

చ నదిని తురాయివెట్టుచును కయ్యముసేయగ కాలుద్రువ్వు
చుగ బొనవుచు తస్సమూహముల పోవగనీయక నడ్డగింపు
చుగ జగలును భూమిచిట్ల లరయుం కృతినేయుచు వీర
నాడుకుల్! పదులును నూర్లు వేలుబహుభంగుల యాచు
మునిల్పి వెండియుగ

160

ఉ. వేంమునాని కేకబును వేగముజెప్పగ వీరినడ్డగా
జూచుటంచుమించి భజనత్వనమేతుల జూచిపంచిరా
వేల సితానన్యనాయకులు వేలకొలంది రణంబొనర్చ భూ
గోళమునిండినచ్చిగని ట్తోణితలేందుగని తోడదెల్పుగ

క. పంపించిన వారప్పుడు

కురివిణివారిటకు పోటుకున్ నచ్చిరి మీ

జంపేటికి లేలండిల

గంపింపగ వారిగెల్వ గావలెననుచుగ

162

గీ. అపుడుజనులేంగి నేనవిట్టదరిపడగ

కూడకవేయుచు జాగేల కుంపిణీలు

మట్టుకొనినచ్చి వేళు జాట్టుకొనియె

లెండు నడుమూలుగట్టి పడుండటంచు 168

క. చెప్పిన నేనానాయకు

లప్పుడుకోపించి పుడమియంచుగ నార్పెన్

ముప్పిడిగొనె తామసమలు

గప్పుకొనన్ లేచి రంతకయ్యంబునకున్ 164

చ. కళనళచుండి యాశిని కయ్యమునేయగ వీరసేనలో

పలపెనుకూక తేసిన దివానుడు మీర్షాకీషీలు మంతుగ్రంన్

బలునరదారు లొంటుకాలు బారునమాన్యపువారు నిద్రలున్

దెలిసియిదేము కోబలుము దెచ్చరచాటిననుల్ల సిల్లాడిక్ 165

గీ. అనుచు శిల్పింబు లంకుండి యుండురవలి

కరుగుదెంచి యిదేముకో యోగునవలయు

సేనలోపల కలకల ధ్వజమునవె

నరసిరమ్మని చాచు నంపిదంత 166

క. వారలు భరిచసినేలు

వారలమాటలు గ్రహించి నచ్చిలిగావున్

భారముతోడ దెప్పిరి

జేరానున సచటగల్గు నృతాంతగబుల్ 167

చ. మరియుక నేమియున్నయది మట్టుకవచ్చెను కుంపిణీలు భూ

వదునిరంబునం గెలువనచ్చును చీకటివేళనందు ము

మరపుగించు రుతొను మనసైవ్యము ముట్టిరిచేయ్యి గాఢముగా
సరసముగాదటంచు నిటచారులుజెప్ప దివాను గుప్తునక.

క ఆతగిన పెద్దమనుజుల

తోతడయక రాజచంద్రుతో నీకూటం

వేతెలుపపలయు ననుచును

హ్నుతలపతి దివ్యశయన సదనంబునకున్

169

సీ చనుదెంచికాంచె కాంచనమణిన్తంభాగ్ర

పరిపూర్ణకుంభ విభ్రాజితంబు

శతదర్పణ కవాటము తటతొన్నచుముగా

పంక్తిదీర్చిన భావరబంధురంబు

పెరిలేనిదిన్కు పూసలజాలరుల కూర్పు

తెలిపట్టుచందు వావిలనంబు

కర్పూరదీపికా గంధరపు ధూప

వాసనద్ర వ్యాధివాసితంబు

గీ విజయరామాన నీనాథ పీఠముఖ్య

వివిధరాజ్య రమారామ విక్రమంబు

భవనభవనావళి శిరోభూషణంబు

శీవలశుభంబు శయ్యానికేతనంబు

170

క. కనుగొని మెల్లనజేరం

జుజువననాయకు గాంచి సవిసయమునగు

స్మృత జ్ఞానమాని సమ్మత

మున వినుపించగ దలంచి మొనసిరి దరికిన్

171

గీ. దరికిజనుడెంచి యామహీశ్వరునిగాంచి
నిదుర చేసుండె నెట్లు దెల్పుదుమొ యండు
నొడుగుచును మిల్లమిల్లనె యుబుసువెట్టి
యభినుతించిరి మెల్లన యవనివిభుని

172

చ. తరణి కలాబిధిపామవిభు ధస్తవ నామకిరీట ధామభా
సర్కశశి వంశజాత నృపజాతలలామ, నురూపకామ సం
గర కఠనారిరాజ భుజగర్వవిరామ సితాన్యకోటి దు
ర్భర బలభీను శ్రీవిజయరామ కళింగధరాతలాధిపా

ఉ. చిత్తముచిన్నపరిబోకటి నేయగవచ్చితి మీనిశీధమా
దెత్తుకవచ్చినారు సమరేచ్ఛను జాతులవారు మీరుమా
కిత్తరి నాజ్ఞయిచ్చి యనేకవిధంబులపారి వారి బే
లెత్తగ జేతుమంచును సరేశ్వరయంచు వచించువేళలక

గీ. నిదురబోవుచు సోమేటిన్నపవరుండు
కలయొకటి గాంచెకలగోన కమలజాండ
పంక్తిగర్భంబులో నున్నవరమఘోరుమ
నాదిలక్ష్మీసనాథు లొక్కేకనాథు

175

సీ. కాంచనచేలునక్తం చరహతశీలు

సుదనకోటి విలాసు మందహాసు

శంఖచక్ర ధురీణ సకలభోకత్రాణు

పాలలోచనమిత్తు పద్మనేత్తు

నీలమేఘశ్యాముః కిగమాంతధామః |
 క్షీవిరాజిత సముక్తిరీదతుః
 తిరుమణిశ్రీచార్ణధను పానహారు |
 మాలికాలంకృతు మానివిరుతు
 గీ పద్మనాభు జగత్కాథు పరమపురుషు
 జూది బ్రులకాంకురంబుల సచ్చుండమేన
 సద్భుతంబంది దేవమహాత్మమీర
 లేమినచ్చితిరని యాతశీట్టులనియె

176

ఉ. ఘోరకలి ప్రేతేశమిది కూడదునీవు మదంత సంభవ
 త్సారములుండ విరికనిజనైనయమునోడ లడాయిజేసి హం
 వీరుడితందు నాజను ఋ విష్ణుపురానకు దివ్యదేహ వి
 స్తార సమస్త సంపదలుదాల్చి శాశ్వతమందు నుండగా 177

గీ. మర్త్యదేహంబువలన సామ్రాజ్యమింక
 గలిగిన శాశ్వతంబని తెలియుమింక
 దివ్యదేహంబుదాల్చి సందియములేక
 పరమవైష్ణవ నాయుజ్యపథముగనుము

178

మ. శతకోట్యర్కసమానమై యఖిలతేజస్సాంద్ర దేదీప్యభా
 సిత్తమై చూచినిలింపగుంపులు నుతుల్ సేయంగ తుండ్ధాహ
 వర్జితమై కన్నదుదివ్యదేహ మెపుడుక జెల్వొప్పుగాతా
 ల్చి కా! శ్వత సామ్రాజ్యపదంబు గాంచుమిల రాజ్యభాగిం
 ది నీతేజః

179

సీ. చావ్విదకాదిత్తు లేకాదశ రుద్రులు

మానులు ననువులు మానివర్య

లష్టదిక్పాలకుల మరవాధపయోజ

సంభవానురులు వైష్ణవమతస్థు

లాభువారులు పదిహారురురాజులు

మట్టకగ్రీవర్తులు సాధుజనులు

గరుడగంధర్వ కిన్నరకీదసాభ్య చా

రణులు భోగీంద్రనారదులు గొలువ.

గీ. నలరవై శంతనగర సింహాసనమున

నాదిలక్ష్మీనమేతుల ననఘమూర్తి

దరిసిగూర్చున్న కన్నయిద్ధరణి గలుగు

పదవియిదియెంత విడువుమీసాటిసీత

180

గీ. వారితోపల నొకడవై వలసినట్లు

సకలభోగ్యానుభవభోగ శాలివగుచు

నచటనుండగోరి వేయరుగుదెంచు

ఘోరకలిచుట్టుకొనియూండ గూడదెంచు

181

మ. అనిబోధించి మహానుభావుడు నదృశ్యులైన మేల్కొంది

యాజ్ఞనాథాగ్రణి నత్యనంధులు నిజస్వాంతంబునందమ్మ

తం బనియూహించి మాదంబుగాంచి యిదినత్వంబంచు

శిష్యాబయం బుచు బ్రహ్మలుజూచి యొక్కడకరంబు

మోక్ష ముంఁద్రించుటన్

182

క. కనుగొని మీరీనిశయం

దువనేటికివచ్చి నాకుదుర్లభమాగునే

పనియున్నదొ దెల్పుంపసి

జననాయకు డానలీయ సకలయ మతులై 183

ఉ. ఏమనివిన్నవించు ధరణీంద్రురేంద్ర సితాస్యకోటు లీ

భూమితలంబు జాట్టకొని పోరానరింపగ సాగివారి వే

లామున జాట్టనారని తలాగులు జెప్పిన తల్లిపాజు మా

కేమికజబ్బు సేయసెలవి ప్పుని వచ్చిరియోధులందరు 184

క. జనుడెంచిరఖి యోధులు

జననాయకునాజ్ఞ బడసినంగ్రామము నే

యనుచిత్తమేమి సెలవని

వినిపించిన బలికెరాజు వీరుండలుక 185

ళా. అన్నా యొన్నడు రేయివేళ కపటవ్యాపారసారీణులై

యన్నారాకలహించి జాతిదొరలోహోహోబలిష్టంబుగా

సన్నాహంబొనరింపు డరిద్రాక్ష నిమేషుడబేరు విక్షింతునా

పన్నత్రాణుడు రంగడేకలడు మాభారంబు తాబూనగక.

గీ. అనుచు కర్ణకతోరంబులై ననలుకు

లానుహీజాని సెలవచ్చి యాగ్రహించి

నకలనేనలు వేగముస్తాబుగాగ

నెంచిపడవాండ్రబంచి చాటించుమనుచు.

చ. సెలవిడి దంత్రధావనముజేసి నిరంతర లోకపావనిం
జలరహితేత్రపాదజల బాతనముద్భవ భీష్మమాతృక
కలితసత ప్రభా త్రిపథగ్ విమలొత్తర దివ్యవాహిని
చిలువదాల్పువేల్పు తలజెన్నలరారెడి బాహువీనది

క. గంగను సమస్తపాప వి
భంగను కామప్రధానజక్తి నేను
ప్పులగెడి దానిని నానృప
పుంగవుడవ్వేళి స్నానముంజేసిరహిన్

189

గీ. చెలువుమీరంగ మోక్షక్షీకరగ్ర
హణనయమంగళ స్నాన మనగనొప్పు
విమలగంగోదకస్నాన మమరజేసి
విజయరామసుహ రాజ వీరమాలి

190

కా. గంగాస్నానముజేసి రాజమణిలోకత్రాణపారీగుడ
బంగారంపు జరీబుచే తగుకుమేల్పుట్టంబరంబూని సా
రంగాంధ్రాననమందు బొట్టిడిమణివ్రాతంబుభూషాతతుర
శృంగారిం చికరీరమెల్లజయలక్ష్మీక బెండ్లియాడకరహి

క. మురియును కిరీటకుండల
ధరుడై పరజేపవన దర్శికరమా
కరణాలమా ని శ్రీహరి

చరణాబ్జములాత్మదలచి జనపతియంతన్

191

క. తిరుమల పెద్దింటికులాం

బురుహ నభోమణిపదాబ్జముల దలచి మహీ

నురలక స్మరించి ధరణి

వరసింహము విజయగాను వర్షుడుమరియున్ 193

క. జననీజనకుల మదిలో

ననెదలచి సతాంతభక్తి సతిజేసి జగ

జ్జనకల్ప భూరుహంబా

జనపాలకలోక పూర్ణచంద్రుం డెలమిన్ 194

వ. తదనంతరంబ హరిశేయూర కిరీట కవచకుండలాలంకృ
తుండును, రక్తమృత లాఘంబరాభరణుండును, రక్తగంధా
ను లేచునుండును, బాణబాణాసన హస్తాంభోజ యగళుం
డును, కరవాలభేటక ధురంధరుండును, తిరుమణిశ్రీమూర్తి
చిత్ర, కవిరాజ మానమానిత లలాటఫలకుండును, సకం
తరాష్ట్రోత్తర శతదివ్యక్షేత్ర మహాప్రసాద స్వీకరుండును
సతత గంగాగోదావరీ నీతుత్పిర్దన్నన పానానేకజన్మ సం
ప్రాప్తకలుకు పంకిలుండును, శ్రీమత్తిరుమల పెద్దింటిసంప
త్కుమార వేంకటాచార్య దేశికోపదిష్ట నారాయణాస్తా
క్షరీమంత్రీ పారాయణుండును, శ్రీమత్కలింగ దేశాధీశ్వ
రుండును, శ్రీరామభద్ర మహారాజ సంకనాగ్రీనరుండు
ను, నగు శ్రీవిజయరామ మహారాజ దేశేంద్రుండు పూ
ర్వ భూమిధర శిఖరసంప్రాప్తుండగు బాలనూర్పురింజన్

లి కనత్కనకమణి నుయాందోలి కాధిరో నాణంబుజేయు
చు, నుభయపార్శ్వంబులనదిమూగధుల జయజయ ధావ
నంబులును, భేరివంబులును, భూనభోతరాళం బద్ధవ
నార్చవీరభటుల సింహాన దంబులును, దిగ్గజంబులం జెల్ల
డు పరచుచు మత్త దంతావళంబుల ఘీంకారరవంబులును,
పారావార ఘోషానమానంబులగుళతాంగంబులకేరిం
కారనినదంబులాశ్చరింపుచుం జనునెడ సగ్రభాగంబున
శ త శ త ఘ్ని కా వ్రా త ం బు లు ను గె లం కు ల
ననేకానేక పావీగంబులును మధ్యభాగం బు న న యో
నాళపాణులగు శతసహస్ర సంఖ్యంబులగు వీరభటుల ప
టాలంబులును, గుల్మంబులయందు పరశుపట్టిన కుంతకర
వాల శూలభీడివాలకీలా భీలధూమ ధూసరి బాణాద్య
నేకాయుధపాణులగు శూరాగ్రేసరుల పరంపరలును, పి
రుడడ దండవ్యామాన శోతాతులగు మ్లేచ్ఛతురంగారో
హకులుంగలిగి భూభారంబుఁజాలించ నుప్పొంగివచ్చు మ
హాశ్లవంబు చందంబున సమస్తవీరవాహినీ సమేతుండగు
చు సప్తస్పనాభ మహాక్షేత్ర పూర్వభాగంబాక్రమించి
యున్న సమయంబున

195

వ. కుతలమఱిజగెవార్పిధులు ఘూర్ణిల సాగెనభంబుమోగిగ
పరవ్రతములు పీఠగోద్ధరణిపాల సితాసనయున్నభరి కా
తతులదణంధణారతముతంబులవాద్యము లొక్క పెట్టుగా
నతులతబాతల మహాతల లోకముపెల్ల గిల్లగఁ

196

క. అత్తరి జాతులవారలు

తత్తరపడి పోరొన్న ధరణీనాథుం

డెత్తుకొని వచ్చెమనపై

నితరినిక జాగుసేయ నేటికటంచున్

190

సీ. తమజాతిభాషల ధారుణీచక్రింబు

గంపింప నందరు గుంపుగూడి

లయనుదీద్దుచు సటలంబుబురిగొల్చి

మౌలికశక్తిఘ్ని కాజాలమంత

నిడిగలంకులసంగ రేచ్చగల్గిన నాపు

రులనిశ్చయియిది పిరుందుహేలు

దాదులకుంపిణీల్ నట్టంబుగాబెట్టి

యాందోళికాపూర్వా మపుషగట్టి

గీ. తంబురాల్ దాల్చిధణధణ ధ్వనిమొదవ

జేసిరిరువాఁగు మూఁకలు జెవుడుపడగ

కృతయుగనిశాట దేవతావతితిఘోర

సంగరమొనర్చు కాలంబుచా మదోంప

198

ఉ. అయ్యెడ సూర్యసంశకలశంబుధి పూర్ణనిశాధినాథుడున్

గయ్యమునేయగా శితమంబు వ్రజముం జనుకెంచుమూర్ఖ

మున్, జయ్యసజాపి వహ్నికణజాలము చూపులతోఁపన

ప్పుడన్, నెయ్యమెలర్చబల్కి ధరణీతలనాథుల యాధ

నాథులన్

199

వినుడుమా నవులకు జరియించుటాదిగా

శతవత్సరములను మితముగలదు

పదియేడులకును తొలది యేడులకునైన

మృతినిశ్చయము మేనుసతముగాదు

యెవరిపురాకృతం బేరీతియందునో

ఋషికింప నన్యగోచరముకాదు

కాపునపుణ్యసంగ్రహము గావించి త

తులధర్మమున నున్న గొప్పగలదు

గీ ఖడ్గధరులకు కఠినసంగ్రామమునను

తొలగిపోవక పోరాడి గలిచెనేని

ధరణినత్యంతనుఖ ముదినప్పెనేని

స్వర్గభోగంబుగలదు నిస్సంశయంబు

200

అంతహితోప దేశము ధరాధిప సింహము సర్వసేనకున్

శాంతముగాఁగ జెల్పిసర్వస్వము గన్గొనిచేయివీచియీ

వంతగ్రహించినారెయిట వీరలుగెల్వగవచ్చినారు మీ

రింతకుమించ యజ్ఞగన నేటికి శీఘ్రములెందులెందీకన్ 201

తురకనవారుల తురగవాదసరాగ

మఖలభూమండలం బాకగ్రమింప

చెలగిపటాలముల్ చెకుముకీబారుల

మెరుపుదిక్కులు మిరుమిట్టుగొలువ

వీరభటావళుక ఘోరసింహభ్యుత

దిగ్గజంబులచెవుక దివుటువరవ

నకలకదాతులు చరణఘటనముల

భోగీంద్ర నుస్తకంబులు చలించ

గీ. నొక్క-దమ్మున పడిలక్ష లుక్కుమీరి

ధరణినాధుని సన్నిధి తెరిచిలేక

మోహరించ సితాస్య సమాహములను

గెలున నూహించిరన్న డేకిభవించి

203

కా. చక్రవర్తిహముగట్టి రాన్మనమహీచక్రింబు విశ్వంధరా
చక్రింబెల్ల చలించ శుభ్రముఖులక్షల్ జూచి భీతిల్లగా
సక్రింధంబున నానశీధమున పేసంగ్రానుముం శేషగా
శుక్రిందంత హానాళఘటికాస్త్రంబులంబూనుచు

క. ఇప్పుడిది నుభయబలములు

మఃప్రిరిగొను తామనముల మ్మెననీదురాయిత

గుప్తనశెట్టుచు నొండొరు

నొప్పింతుమటంచు నున్ననుర్వీపతియక

204

ఉ. కూడదు కురిపిణిమొనను గుండెగిరించిన నొక్కపెట్టుమీ
పేడిమిజూపి తద్బలము వెల్వెలబారగ ఘోరహద్ద
మున్ నేడొనరించు డందుగలనేరము వారలయందు జెం
దమా! తోడనెకొన్ని సంగతులు తొలిదొరక జరిగించి
రెంతయుక

205

- క. త్వరపడకుడనుచు ధరణి
శ్వరుడానతియిచ్చునంత జాతిపటాలం
బరుదెంచి నిలిచె తంబురు
మొరయింపుచు లయనుదీర్చి ముంగలనంతగా 206
- గీ. కాంచిమరియూరకుండుట కానిమాట
గుండుమోమీనుగావచ్చె కుంపిణిలు
తొలిఫయరువారుజేసిన గెలువమనుచు
నూహనేయుచు జాగ్రత్త నున్నయంత 207
- క. కడకడ కొన్ని తుపాకులు
పెడ పెడమనిపేల బొణగెడిరుదపటాలం
బుడుగకభయరులు జేసిరి
పిడుగులతోగూడు రాళ్ళవృష్టియనంగా 208
- చ. పురికొనిరెండుసైన్యములు భూమినభంబద్ధవన్ శతశ్చ
కొ! త్కరఘటికాచితానములు తాళఫలంబుల వోలిమూ
కలక! దురుమగపేల్చజొచ్చిరి యనూనపరాక్రమురొ క
ళానులం! దరుదుసురల్ గనుంగొని సుహృద్భృతమంచును
ముచ్చటింపగా 209
- మ. శరనంఘరిబులు లోహనాళఘటికాచక్రంబులున్ భీమడు
ర్భరకీలానలధూమ బాణములుభూభారంబు వారింపనీ
శ్వరనంకల్పిత మాయయోయన సమిత్ క్షృమండలింగపి
యె! క్కరదానా నిరువాఁగుసైన్యములలో ఖండించెన
నూటికిన్ 210

క. లయనులు దీర్చుచునప్పుడు

ఫయరులు సేయుచును సుభయబలములు గడిమిం

జయముమదిలోన నెంతయు

నియమించికఠోర సమరవిపులతహాపెన్

211

మహాస్యగ్రా:-

ధరణీచక్రింబుతోగఁ దళదిశలడరెన్ తారకర పెక్కురా

లెన్ శరభుల్ ఘూర్జిల్లుచుండెన్ శశిరుచిత్రగఁ బాతరూ

పాద్రీమ్యుగ్దన్ తిరిగె బహ్మండ పంక్తుల్ దినమణికణ

కె దిగ్దశశ్రేణిజంకె ధరణీనాథుల్ నితాన్యుల్ దరుము

చూచిగులన్ దట్టమెపోరుచుండెన్

212

సీ. తారాపథంబు బ్రహ్మలుగాశతఘ్నికా

ఘటికాపరం సరగగురియువారు

అననీతలంబుపెల్లడల పలిదాకు

చేసేసి ఫయరులు సేయవారు

జలరాసిమిగుల ఘోషనుజెడవేననేర

కరుకుటమ్మలవాన గురిగువారు

దిశలు చిట్టవియంగ దీడింపుచును ధూమ

బాణశతంబులు బరపువారు

గీ. ప్రళయకాల మహాకాల చాలవహ్ని

విధముగల దివ్యబాణముల్ చేయువారు

గలిగి విలసిల్లు రక్తనికంబుగాఁగ

సమరభూనలి నేటలచ్చయచోచ

213

గీ. పరిఘపట్టిన కరవాలఫలకమంత

శరశరాసన ముద్గర చక్రభిండి

వాలతోమర భీషణ శూల మువల

హస్తలగుచును బోరాడి రట్టియెడను

214

చ. ఘయరులకు శతంబులు తుపాకుల గుండులు దాకిపా

ణనం! శయములబొంది వీరనరచ్చెన్నయము శోణిత సిక్తదే

హులై | రయమున సంగరస్థలి పరాగము గ్రమ్మగదీర్చు

దిగితా! ప్రియమునబూచు బూరుగుల పెండెములయన

హృలెనయ్యెడక

215

సీ. పశయకాలమున భూభారంబువారింప

పడునట్టిపేరగ్ని పిడుగులనగ

పెనుగాలిచే తాళనములలోవ్రాలు

పరిపక్వమగు తాళఫలములనగ

రఘువీర ఘోరశరములచేతను గురింగు

దశకంఠ కంఠిన మున్నములనగ

త్రిపురామరల హరించువేళల శూలి

కంటజాచెడి వహ్నికణములనగ

గీ. నుభయబలముల వీరుల నురువణింప

నొక్కగా దాను పదిలక్షలుక్కవొగిలి

నిండిచెండాడుచుండె బ్రహ్మాండమెల్ల

ఘనతరళతఘ్నికా ఘటికావ్రజంబు

216

గీ. తీరి మెరపుమెరచు తెరంగున నిరువాఁగు

చెకుముకీలబాచు నేయుధయరు

మంటసింగిమోసె మండెభడేలున

నఖలసేనగుండె లవసివడగ

217

ఉ. అప్పుడు కారకాపథమునందు విమానములెక్కి దేవతల్

తప్పకమాచి సూర్యకులభాముడు జాతులవారు కోపముల్

గవ్వినొనంగ పోర నధికంబుగ మెచ్చుచు నుండనంతలో

గుప్పననొక్క పైరునగూలిరిలే లిరువాఁగుసేనలు 218

ఉ. లక్షలు వేలునూరులు బలంబులు పెద్దసిరిగి గుండులు

పక్షములంటియొక్క మొగిలవారికి భూపతిరాశ్యవానచ

పక్షినమువాముల్ పడినపాటున భూప్రళయంబుదోస్త

గా, నాక్షణమందురాజులు సితాన్యులు కోపములుగడిం

చగన్ 219

గీ. అంతకంతకు కౌరవసాహసము లినుమ

డించ నిరువాఁగు సేనలమించిపోరి

రిలభలల కోటితమున పంకిలముగాగ

దేవతాసపులోయన తెరిపిలేక

220

నీ. ఒక్కొక్కదమ్మున నురువాండి కరముల

శతవీరభటులను జదువువారు

కోపించి చెకుముకీగుండలు వేనవేర

సేనాధిపతులను జెందువారు

వేమాచు తర్కించి భూమిబాగంబుల

సరదార్ల పెక్కండ్రదురుమువారు
తడయకశూల మధర్మముఖాంబధముల
సధికార్ల కోటులనడచువారు
గీ డురికశామ్ర ఖండఘటికా సమేత శ
తఘ్నికా ప్రజమల తరిమితరిమి
కాల్బలముల ఘోటకముల గజంబుల
కదిమిమీర నేలగలుపువారు

221

చ. ఇటువిరువాఁగు సైన్యము లనేకవిధంబుల పోరిపోరియుం
జటులమహాగ్ని వహ్నికణజాలము లొల్కెడి ఘర్షణాటు
లన్! తటుకున నానగుండులు శతంబులు నొక్కొకదాని
గూరియన్! దిటమున జాతిసైన్యముల ద్విన్దుర గుప్పిరిరి
ప్రప్రప్రన్

222

ఉ. అప్పుడకన్నులందున దవాగ్ని మెఱుంగురులొల్కగాదొ
రన్! గుప్పునసోలుదాదులను గూర్చుకొవచ్చికళింగనేనపై
తప్పుకనొక్కఁ ఘరు జెడిదంబుగ జేసిరివేలుగూలగా
నిప్పులవానయోయనుచు నివ్వెరగందుచు జూడనందరున్.
సీ. మాజ్జగంబులు కోపమున దహించెడువేళ

శివుకంటిమంటల చెలువుమీరి
దళకంఠపురము దగ్ధము నేయుతరి హను
మంతుని వాలాగ్ని మహిమమీరి
బలరాసి హరియించు సమయమందున బడె

బానల కీలనపహసించి

గమాన నృజంబుల దహించునప్పుడు

దానపావశిఖలో దప్పించి

గీ. పరగు జాబ్బల్య మానమె ప్రజ్వరిల్లు

ధూమబాణంబు లయ్యెడ దొడరితేగిసి

రింగులీజుల పాఞ్జు తేలెత్తునట్లు

విజయరామావనీనాథ వీరసేన

224

చ. బలబల దెల్లవారెనట పక్షిముఖాదులు వీచువీచుమం

చెలుగిడుచుండె కుక్కుటము లెల్లనుగూపెను రాజుజాలివా

రిలచలియింపజోయిన ననేకవిధంబుల భీతిచేగడున్

ప్రళయముబుట్టెనంచు బహుభంగుల ఘూర్ణిలు దిక్కు

లోయన్

225

ఉ. ఉత్తమనత్యనంధుడు మహోన్నత జాతకలింగ భర్తజ్ఞ

గగిత గలట్టి వాడదియె కాక మనస్వయు డీనిశీధమం

దెత్తుకొనచ్చు జాతిధొరలెల్లను బెగ్గిలపోరె మాచునం

చిత్తరివచ్చెనాగ కమలాప్తుడు దోచెనుతూర్పు గుబ్బిలిన్

క. నూర్యోదయ కాలంబున

ధైర్యంబుననిలిచి సోలుదాదులు దానున్

కౌర్యంబున సరపత్నితో

కార్యంబునకతుకుబడియె కర్కేలులకున్

227

నీ. ఆవచ్చుకర్కేలు నరసి హనన్ బేగు

శరవేగముననట కరుగుదెంచి

భూమిశ్శ్రునకు సలాముజేసిర్పురీల
 కరవాలనుట నరలెఁకిలిచి
 తనకుంపిణీల నుద్యల్లీలముంగల
 లయఁనుగావించి దుర్లభశతఘ్ని
 కాసహస్రంబు శీఘ్రంబుగాదట్టించి
 బాణశతంబులు బారుజేసి

గీ. సోలుదాదుల నేలు కర్ణేలుమీర
 ఫయరుసేయించె ఫిడుగుల నర్చునగ
 పునమిజవజనలాడ భూభుజలువేడ
 నొక్కదమ్మున పదివేల నుర్విగూల

228

కా. జ్వాలాభీలదవాగ్ని తప్తఘటికాజ్వాలంబులుం జోకియున్
 వేలున్నూరులుసోలుదాదులని నవ్వేళం బడంజూచియున్
 గాలుం గేలియొనర్పకాలిన భూభగర్షంబు రెట్టించక
 రేలక్కంగరవాలమూను కొనటానీనేనపై సుగ్రత 229
 మ. కదిసెఁజుక్కిలి కోసవేగముననుల్కాపాతముల్ బుట్టగా
 కననక్షోణిజలింపగా హరిణివ్యాఘ్రంబట్ల కర్ణేలుసాం
 పుదలిర్ప పాతశేఖసైన్యములతో పోరాడుముస్తాదుతో
 కొడలేకుండు మహాగు నాహననబేగ కౌర్యనంబొ
 గునక

230

క. ఆరీతి నిరుదెరంగుల

వీరులుకార్చిచ్చు లట్లవేగ వసిరి దు

ర్వాఱమహాశౌర్యంబులు

సారేశతాయించుకొనుచు సమరంబునకున్ 281

క. తమతమ సటాలములతో

సమరము గావించిరుభయ సైన్యంబులలో

సమితపదాతులు గూలగ

కమలభవాండంబు పెక్కుగడగడలాడన్ 282

గీ. సోలుదాదులు మ్లేచ్చులువేలకొలది

గూలమిక్కిలి శలకులు గొట్టిరవుడు

దొరలురాజులు గనుగొని వెరగుపడగ

కారుకొనుచును శిష్టచీకట్లుగ్రమ్మ 283

ఉ. అంతమహాగుహ్యై కమలజాండంబు బెగ్గిలరాజులెల్ల వి
 భ్రాంతియుబొందియు నివ్వజయరామనరేశ్వరు నాజ్ఞ జెంది
 యత్యంత కుతూహలత్వమున సబ్బురపాటున నిబ్బరంబుగా
 కుంతములూని శుభముఖితోటిజలంప నెదిర్చిరార్చుచున్.

క. కార్చిచ్చులు ఘోరాటవి

సేర్పంజనుదెంచు పగిదినిల జలియింపన్

చేర్చిదిశలద్రువగా బెం

ల్లార్చుచు సమరంబునేను నరిగిరి కడిమిన్ 285

ఉ. తక్కినయాధనాథులతి దర్పమొనర్పగ నొక్కదమ్మునన్

దిక్కులుపిక్కటిల్ల జగతీతలమల్లలనాడ వార్చిధున్

పెక్కుగలంగగా సమరభీషణులై సితవక్త్రసేవపై
గ్రక్కున నేగుతెంచిదధికంబుగ నైనయమువంటగొల్వగ
చ. కరితురగాధి రోహణులు కాల్బలముగ రధికుల్ ధమర్ధరుల్
దొరలును మన్యభూషతులు దోర్బలశౌర్యులు వీరులొంట
రుగ | ధరణిపతుల్ సుఖాలుసరదారులు నూరులునేలు ల
క్షులున్ | పురికొని యొక్కనమ్మునను పోరొనరించిరి పె
క్కుభంగులన్ 287

క. ఆపెనుపోరు కలింగ

తొప్పాలుడు విజయరాయ జనవిభుడు రణో
ద్దీపితుడుజూచి మిక్కిలి
కోపించి బిరాలపూన కోదండంబున్ 238

కా. కోదండంబుధరించి శాశ్రవబలతోభంజు గావింపగా
మేడిన్యాధిపు దుగ్గిబాణములురిట్టెన్ బూర్వకాలంబు
నల దాదేవస్యతపార్థులొయనగ ప్రిత్యాదీధ పాదమ్ము
నన్ | వేదండాశ్వకతాంగ పక్షిజదియన్ వేమారుఘూర్ణ
లుచున్ 289

లయవికాశి

పుడమిచలియింప దిశలడర నభమంతయును

గడగడవణంక రవితడబడుచునుండన్

బడనిధిచతోష్టయః సుడివడకులాచలము

లాడగని భయంబునను చిడిముడిపడంగ

బడిబడిసితానములు కడుచెడరనిజసైన్య

మెడతెగక నొక్క మొగి కడగిచలరేగ

కడిమినికనుంబొనులు సుడివడ చుహాగ్రగతి

ప్రడమిపతిబాణతతి బడిగొరిసెనంత 240.

మ. శరసంధానము బాణకేగముధన్వర్జ్య ఘోషవీక్షించియీ

శ్వరునంకోర్చి పుడీన్యపాలుడుదలంచక మానవాకారమై

హరివంశంబునబుట్టి నాడని విచారాగూఢులై మింటిపై

మరసంఘాతము పెక్కుభంగుల మహాస్తోత్రంబుగావింపగాక

సీ. హరికుమార ప్రౌఢినలరారె నేమేటి

ఎరమదానజేత్ర గరిమచేత

హరికుమారచ్ఛాయ ధరియించెనేగాజ

కీర్తి సాందర్య విశ్వాత్మచేత

హరికుమారులీల నగునేదయాసిధి

సత్యంతశాంత సాహసముచేత

హరికుమారునిరీతి నమరు నే నరపతి

సత్యబాహుబల శక్తిచేత

గీ. అనుచుమిక్కిలి దేవతలభినుతంప

నడరేనేదాతయే కాదక వతార

విష్ణుమూర్తియనంగను విజయరాచు

ధారుణీనాథ విష్ణుమంతారమార

242

మ అనుచుంబెక్కువిధంబులందిక జలయ్యాకాశమందుండియ

జననాధాగ్రణి తొల్లిభీష్ములవలెక సంగ్రామముంశేసెనం

చును పల్నారునుతింపుచుక సితముఖస్తోమంపు కాపట్య

ముల్ గనుచుక ఘోరకలిష్ర వేళమిదియే కావోలునంచెం

చుచుక

248

క. శితముఖులకు భూపతులకు

సతుకువడెక ఘోరనహరమాహారాజు

చతురులుమిక్కిలి కృత్రిమ

మతులుగదా బాటివారు మనుజులలోనన్

244

మత కోకిల

కంటిరేయిదివంత శుభ్రనుఖ న్నిజంబుభయంపడక

వెంటకెట్టి మహోగ్రుడై నృపవీరుడర్జునుడేకదా

వింటినంచువలంచగా శరవృష్టిగపైనటంచులే

గంటిమహాకలుమింట నష్టమిది గాలచినన్నుతినేయగాన్ 245

మ. విలుచక్కాకృతిగాగ సంగరమహావీరుండు భూమిశ్వరుం

డలుకక ఘోరశిలీమూఖంబుల సితాస్యవ్రాతముక భీతిచే

గలగన్నిప్పుడు రోదసికుహరముం గర్జిలగాకోడెతా

చులచందంబునగపై ముజ్జగములకొహ్లాంబుగావింపగన్

లయగ్రాహి

కొండలువణంకరవి మండలముజంగ మహీ

మండలముగురింగ బ్రహ్మాండముల దిగ్వి

దండములు కొంక నాఖండలము భామగుల

తండముల మింటనపు దొండొరులుమెచ్చు

చండతర కాండములు నండిగ తాననుల

కండలుగ నేయ నుద్దండగతి నేయ

మెండుగమహీపతులు నిందుకొని వెన్వడిన

యండియొక్కుమ్మడిని భండనమునేయ 247

గీ. ఫలలక్ష్మిణిత పంక్తప్రవాహమభి

సంఘమమఃగాక ఘటికావ్రజంబు వృష్టి

గురిసిరవ్వేళ మిక్కిలి తెలివితేక

నిరుజెరంగు పటాలముల తరిమితరిమి

248

క. పోరాడిరట కలింగ

త్సారమణుని వీరనేన సారెకుతమదో

సారపుప్రౌఢిమ మిక్కిలి

ధారాశముకాగ సోలుదాదులుతోడ

249

కా. అభిక్రూజితమై జగత్త్రయములన్ వ్యాపింపగా ధూమ

మున్ విభ్రాంతి సమరంబుమాని దిశలన్ వీక్షించి ని

శ్చేష్టులె కుభ్రామ్యుల బెగదొంద ఘోరసమరక్షోభ

నహ్రసంబులె రాభ్రాతుగ్రుతుత బంధుమిత్రయుతమై

వ్యాలెన్ వడిగొట్టగన్.

250

క. గంధే భస్మందనహరి

బంధురవాహన వదాతిః జ్ఞీ నమిద్ధా

త్రిధైర్య ముడిగిఘటికా

సంధానమనాయ వ్యాలజాగిరిమిగులన్ 251

కా. థాత్రీనాధుని వీరసై న్యములు సోల్దాకుల్ మహాభీములై
చిత్తంబై నరణంబుజేసి జయశ్రీ కాంక్షచే సంతయున్
సాత్రాపాశ్రయతలేక దేవదనుజావ్రాతంబు చందంబుగా
గాత్రంబుల్ శతరంధ్రసంకలితమై గన్పట్టునత్యుద్ధతిన్ 252

క. గడగడ పుడమి వడంకన్

జడియకయమ్మేటి వీరసైన్యంబు జవం

బుడుగక ఘయరొనరించిరి

జగనిధిఘూర్ణిల్ల నల్లజడలవియంగన్ 253

వ. అట్టియెడం బదాతులుపదాతులును, రధికులు రధికులును,
సారథులు సారథులును, తురంగులు తురంగంబులును,
దంతావళంబులు దంతావళంబులును, గలియునెడ మున
లంబుల మోడువారును, ముద్గరంబులం బాడువారును,
శూలంబులం బొడుచువారును, భిండివాలంబుల గుర్రచ్చె
త్తువారును, చక్రంబులం జెక్కువారును, గదలంజవీయనే
య వారును, కుంతంబుల సంతంతయనని హింసనొందిం
చువారును, బాణంబులం బ్రాణావశేషులంజేయువారు
ను, లోహనాళంబులం బేరులపువారును, శతఘ్నికానా

లంబులం దుడిచిపెట్టువారును, ఘర్మశాత ఘటికావా
 తంబుల నుద్గుసేయ వారును, దనుగను యంత్రంబులం
 బెగులుబడుచు వారును, ధూమపాణంబులం జిగిడువందు
 సేయవారును, పరశువులఖంఠించు వారును, సప్తినంబుల ను
 క్కణంబువారును, గలిగి సంగ్రామాలు భీమంబయ్యె. అం
 త తెగిపడిన శిరంబులును, దివ్యబాణంబులందును సేయు
 వారును, కరవాలంబుల దెగనకువారును, నూరకత్తులం
 గ్రుమ్మువారును, సన్నీలంబొడిచి త్రోయవారును, అంత
 తెగిపడిన శిరంబులును, విరిగినటు కరంబులును, చూర్ణంబు
 న చరణంబులును, శకలంబులయిన కంఠంబులును, చూ
 ర్ణంబులైన నక్షంబులును, ముక్కలయిన కటిపరీక్షంబు
 లును, వ్రేయ్యలైన ముఖంబులును, భాగంబులైన జఘ
 నంబులును, పోవులయిన పేవులును, ధాత్రిరిబడు కిరీ
 టంబులును పొరలు కుండలంబులును, దోరగిలంబును కం
 తాభరణంబులును, చుట్టూపడు కనచంబులును, తూలిప
 డు సంగుళ్యాది చరణంబులును, పాకశాసనకులిశధారా
 విదళితంబులైన మహీధర శిఖరంబుల నటవ్రనంబును మ
 త దంతావళంబులును, యుగప్రళయ కాలంబున నిలం
 గులు విమూనంబుల నడువున నెరగు శతాంగంబులును
 మొగ్గతిలంబడు తుండంగంబులును, చాపచుట్టునంగుములు
 పటాంబులును, మోకాళ్ళంబును వీరభటులును, నిలువు

న నీరయిపడు యొంటునులును, మండి మీదగూలంబడు
 శూరులును, నగుచు సంగరాంగణంబునం బ్రవహించు ర
 క్తప్రవాహంబు పద్మనాభ నహితంబుగ పద్మనాభపురీవ
 ర శిఖరంబునకుం బ్రదక్షిణ పూర్వకంబుగా పారావార
 సంగమంబయ్యె నందు పడక మరంబులును, జంఘామక
 రంబులును, నేత్రమీననంబులును, మాఖ కమలంబులును,
 శిరోష్ఠేష రాజహంసంబులును, శిరజాత శైవాలంబులు
 ను, నాభికాపర్తంబులును, పిసుందదీప్తింబులును, ప్రకా
 శింపుచుండ నట్లు పూర్వ కాలంబున దేవానురలయుద్ధం
 బు నతిక్రమింపుచు, రామరావణుల పెరుకన నెగ్గింపుచు
 కురుపాండవుల క మ్యంబున ధిక్కరింపుచు, నేకార్థవం
 బుగా కలింగాధీశ్వర వీరసైన్యంబులును, శుభ్రానన స
 మూహంబులుం బోరుచుండిరంత

253

చ. ఇటువలె పోరుచున్న ధరణీందుగ్రిడు కన్నులనిండజూచి య
 క్కట నిజబాంధవుల్ శితముఖస్యజ భీషణ లోహనాథ వి
 న్దుట నిటలాక్ష నేత్రమున జూపడువహ్నియాజోలు వహ్ని
 దా! కుటచుని మేషమాత్రమున గూలిరి వేలు రణాంగ
 ణంబునక

254

శి. అక్కట బంధుమిత్ర భటులావులు మంతులుమన్యభూ
 పతుల్ మిక్కిలివీరులొంటునులు మీర శగిషీలు నుభాల్

దివాను లిం! దొక్కమడిం మడంగిరి మహోగ్రసితాన్యు
ల తోడపోరి సొం! పెక్కిన న్వర్గనంపద లనేకదినంబుల
జూరపట్టగన్ 255

ఉ. కాలువలయ్యె శోణితము కంపితమయ్యె నభంబుధార్త్ర
యున్! వారికలయ్యె వీరవరవాహిని ఘోరరణంబులోప
లన్! చూలెను దుర్నిమిత్తములు దోచుచునుండెను జాతి
వారలున్! గూలుచునున్న వాఙ్మయము గూడెడువారలరె
వ్వరిందునన్ 256

క. కాకములు రాత్రిగూసెను

ఘూకంబులు పట్టపగలు గూసెనువీరా

నీకంబు గురింగకుండునె

చేళాని ఘోరాజరాజ సితవక్త్రులకున్

257

నీ. కాకగుర్ధ్రలులూక ఘూకజంబుకములు

పగలువాపోయెడు బహువిధముల

పలుమారు ధారుణీవలయము గంపించె

నుర్వీధరాంభోధి యుక్తమగుచు

లవణాంబురాసి జలంబుచప్పనయయ్యె

నుర్యాదవాటి గ్రాచుములుముంచె

ధారాధరములేక వశదిశగంపించె

మానక పెనురాళ్ళ వానగురిసె

గీ తారకలోగానబడియె మధ్యాహ్నమందు

ఇంద్రచాపంబు పడురేయి దృశ్యమయ్యె

వీరవాహిని శుభ్రాస్యఘోరనంగ

రాంగణంబునకోటులు ద్రుంగకున్నె

258

ఉ. ఇంతియెకాక గొప్పసనులెవ్వియు బుట్టునెనిన్ననిందిరా

కాంతుడుభక్త వత్సలుడు కాంచనచేలుడు దెల్పవృష్ణమం

దెంతయు తత్రప్తకారముననిప్పుడు ఘోరగణంబులోన నా

వంతయువెన్నెతగ్గక నిరాస్యులు మన్వలముల్ బెనంగ

డు

259

క. పడువారి లక్ష్యపెట్టరు

ఫిడుగులవలె పేలుచున్న పెద్దఫిరంగుల్

దుడుచుకొని పోరుచుండిరి

బడియకనిరువాఁగు వీరపైన్యములహహా

260

తరల

ఎంతవీరితనమన్న యోధులకీరణంబు భయంబులే

దింతయైనను మర్త్య జేహములెల్ల నొల్లకనేగ చా

దంతినెక్కడివాని వీటికిదాయనేగిరి మూకలై

నంతనంబుగ పెళ్ళివారలచందమై కనుపట్టగా

261

సీ. శాపలుకట్టి ముస్తాదుజేసిన మత్త

వంతావకారోహ ధరణిపతులు

పసిశిముత్తయముల పల్లములైనేయు

వన్నెలక్షతురంగ మన్నెనృపులు

రత్నఘంటానకానృ ప్రభాభాసిత

స్థలదనంబులమహా సైన్యవిభులు

బాలసూర్యులబోలు లీలకెంజాయల

పాలకీలెక్కిన మేలిమనుజు

గీ. లొక్కడమ్మన వ్రాలుచున్నవార

తీరిక నేమననచ్చు మాహితవుగోరి

తిరిగిచూడక సమరధాత్రీస్థలమున

కలయబూయు ఫలాశనగంబులనగ

262

చ. అని నిజపుర సైన్యములు నప్పటికప్పటి నేయునంగరం

బును గొనియాడుదున్నుపతిపుంగవు డగ్రకరాననంబు

గొబ్బునధరియించి దివ్యశరపుంజము శుభ్రముఖాలిడాలి

హా! వనునడినేయ చుండె నలపారిడన మధ్యముడోయనన్

రహిత.

263

క. బొడిగాలు పెట్టిశరములు

బడిగరిసె కలింగరాజచంద్రుడు పగరక

గడగడలాడగ కురుబల

మడగింపుచు నున్యయట్టి యర్జునుడనగక

264

తా. లీరథంబును, ఘోరమయ్యెను జగద్వీరుండుభూమికాశుం

డాను ఫీక సితకర్త సైన్యముల చెండాడక కఠోరంబుల

నారాచంబులుగపై మజ్జగములున్ నానాదినలునిండిదు
 ర్వాచంబైన భుజావిజృంభణము. వీరశ్రేణివర్ణింపగన్ 25
 మ. భనువొప్పెన్ బ్రళయానసానపు సయోనంబుంబలెన్
 గుంపులం దునభాసిల్లు సువర్ణపుంద్రాడులు విద్యుజ్జ్వల
 మయ్యెంగు నా భవమలంత గనుపట్టగర్జవములై తద్బాణ
 ముల్ చిక్కు. లోయనదోచెన్ జగజ్జీకవీరుని రణవ్యా
 పారముంజోల్పుగన్. 266

మ. అపుడొక్కప్పుడి కేండువారగుల సమూహంబుల్ గు
 గాంతరంబునం దుపయోగరాశులు పొంగిపారుకరణిన్ దో
 డ్దోధిరంగుల్ మహా! కపటంబొప్పుగ తానుభిధాడనుల ల
 క్షణగూరి కుట్టించి ధా! తిగిసతుల్ శుభముఖావళుల్ స
 మరధాత్రిన్ వేనవేలుగూలగన్ 267

చ. కలియుగదానవుల్ సితముఖవ్రజముగ హితశేషులగున్
 గలసి శతమ్మికాశతముఖంబుల పబ్బులుసూరి గంజకం
 బులుబిగియించి భూవరసమాహముపైని చుగామసేను
 లక్షలుజగదేక వీరస్మపచంబ్బిని సన్నిధివ్రాగిరయ్యెడన్

ఉ. వ్రాలినవారిజూచి నృపవర్యుడు రాజులజేరజేరి యిం 268
 కేలవిచారమున జగత్తీర్థుడే గలదీరణంబుల్.
 దూలినవీర పూరుషులు తో మనసేతురీ కృపారసంబాహో
 దేలుదురన్నమాట మునుదెల్పితిగాదె మరేలజంకగన్ 269

ఉ. ధైర్యము వీరపూరుష నిభానపటంచును మున్నుపెద్దలే
 కార్యమునందు దెల్పిరది కావునమీమదితోన గట్టిగా

శౌర్యముబూని యిద్దురిత శాత్రువకోటి నదల్చికొట్టుడి
యాద్యలుమెచ్చ బాంధవ సరాధిపులార యటంచుపల్కి
నకొ

270

సీ. పాండ్యకేకయ మత్స్యపాంచాల భారుణీ
పతులర్క దేశపు పాఞ్జతోడ
సంగవంగకళింగ బంగాళనేపాల
జననాథచంద్రుల పస్సరలతోడ
కాశ్మీరకేరల కాంభోజ బాహ్లిక
రాజలుసీమ రాష్ట్రంబుతోడ
మహారాష్ట్ర ఘూర్జరమగద నృపాలురు
సోలుబాడులు కుంపిణీలతోడ

గీ. కలసిరంత భయంకరాకారు లుగగి
మూరులగుచును సంగరంబునననేక
యాధనాథుల దెగటార్చి యుర్విగలపి
విజయరమను కళింగ భూభుజనిజేర్చు

271

సీ. భరీధనూమాలు వీరకావాలములు
జంబురాలును కంచుతంబురాలు
డప్పులున భురీలు ధంకాల్ టకోరాలు
నొబత్తుబాంకాలు నగరుకుండ
లునునగారానుతులును సొనాయిల్ రొమ్ము
తప్పెటల్ దుదుములు శాళములును

రూంగణుల్ పెనురణ శృంగకాపాళులు తా

మామరపాలును శంఖములును

గీ భోరుకలుగంగ ఫెల్లునతారకా ఫ

థమువీరిగి వడ్డయట్టి విధమ్మునోప

నప్పడిరువాఁగొ వీరులు ముప్పిరిగొని

పోరదొడఁగిరి సంగరమ్మరణమీర

272

ఉ. గుండులుగుండులుం దగిలి ఘోరరణం బొనరింపుచుండనా

ఖండలదేవదానవుల కై వడి జాతిపటాలముల్ మహి

మండలనాథ చంద్రుని సమాజము మూర్కొని యొక్క

దమ్మునన్! చండతరావహమ్మువుడు నల్పిరివీరులు వేలు

గూలగఁ!

273

మ. పొగబాణంబులు చిచ్చుబుద్ధులు ఘటాబుల్ దివ్యబాణం

బులుఁ! బిగదట్టించిన రామలక్ష్మణులన్ బేరొఫిరంగుల్

వడిఁ! దగముట్టించిన నొక్కదమ్మునను మార్తాండుంగి

రాయించి య! జ్వగతీ చక్రముగ ప్పెనప్పడు తలంచంభూ

మ గాథాంధమై

274

క. ఆపెనుపొగ గప్పినవడి

నోపకతెలగాలు జోగిరుర్వినాథుల్

భూపాలునెడుట వ్రాలిరి

కాపట్యులు మున్నెపడిరి గగనమువణకఁ

275

మ. పెనుధూమంబు రణాంగణంబులు గప్పెన్ భాస్కరచ్చా
యనే! మిసిరానీకయుగంత కలహ న భూమిచక్రముం
గప్పివేయను! వేంచేసిన యంధకారమన్నెన్యంబంత నొ
క్కుమ్మడిగ! జననాథాగ్రణి మర్వజేరే ఘటికాకాలంబు
తో నేగగన్

276

చ. పెటపెటల్ హ నాళములుపేలదొడంగు నెయ్యలట్లుగా
చటులదవాగ్ని క్షీణుదిశలవాడలెన్ పెనుధూమమున్న చీ
కటినరనాథులొండొరులు గానకయ్యండి సమిధరాక్షలిగ్
ఘటికాదానికి వ్యాలిరొకకోటి కలింగవిభుండుజూడగన్

సీ. పూసకటాన్వయంబున నాన్వసించిన

విజయగోపాల రాడ్యరహళి

శాత్రునజేమూత బలరూపిలంబైన

వరసాగిగోపాల వరనన్మపతి

కలియుగార్జునుడనగా వత్సనాయన

రవరాజ రాజసురస్రభండు

శరణాగతారాతి సంరక్షకుండైన

జంపనప్పలమహిబానిమరియు

గీ. నాదిగాగల్గు యాధనాథాగ్రణిగబ్బి

నవనినాథునినన్నిధి సాక్షణంబు

వాలదొడరిధారుణీ వలయమవయ

దిగ్గజంబులుమొగ్గిన తెరత్తదోప

278

క. అట్టియెడ సోలుదాదులు

మ్ముకొవచ్చిన కలింగచుహిపతి బలముల్

రెట్టించి పొడువజొచ్చిరి

కట్టలుకకవాచవీడగా బరువంగన్

279

క. శారాకుల చందంబున

ఘోరాజనితాస్థకోటి గూలి చనె నడిన్

బేరామని హరినగర

దాగిరంబున నిసుకరాలుట తెరిపిడకన్

280

ఉ. భూమముగ ప్పె జేలములుతో యజమిత్రునికాంతిరేఖ

మున్ భూమినివారకుండ నృపపుంగవ శుభ్రముఖాస్థినేన

సం గ్రామములోన నొండొరులుగానక గుండెలుదాంకి

శాల్మలీ భూమిరుహంబులట్ల పడిపోవదొడంగిరి వేలుల

క్షులున్

281

క. కడిక్షలు పడికోటులు

కడనంబునవ్రాగిరివని గంపించంగా

చదలవిడుగ దిశలద్రువగ

నందయుత గండేభచంక్రి మాడ్కిభరితిన్

282

క. భూమంబు గప్పెనప్పుడు

జీమూతంబనగ రెండు సేవలమీరన్

వేమరుచకుముకి గుండులు

కామోసినయట్లుగురిసె కలకలనంగన్

283

ఉ. అపెనుపోరునందు శరణాగతనత్పులు జాకలింగ భా
 త్రిససినక్షముండగిలి తనభయంకరవహ్నితప్తసం
 దీపితమైనగుండపుడు దివ్యశరీర మొనంగ నెంచిల
 క్షీపతియొజ్జబంచిన విశేషతమో ఘనమాత్రయోయనా
 మ. ఘనవక్షంబు శతఘ్ని కాఘుటికదాకా రాజవీరుండున
 జ్జనచింతామణి విప్రకల్పకమూ సాక్షాదీశ్వరాంశోద్భవుం
 డని చాలించిమనుష్యదేహ మభిమన్యప్రాధి రెట్టించిగొ
 బ్బునదాల్చె నవదివ్యదేహము జగంబుల్నాడు గంపిం
 చగఁ

285

క. నారాయణ గురుమంశో
 చ్ఛారణసేయుచును రాజచంద్రుండనిలో
 పోరాడి మర్త్యదేహవి
 దారితుడైదివ్యదేహ భారుండయ్యెన్

286

చ. సరసిజమితీనస్నిభము సత్యసమేత మనంతశాంతిభా
 నురముపిపానవర్జనము సువ్రితలభ్యము దివ్యదేహము
 ర్వరధరియించి క్రివిజయరామ మహాప్రభువిష్ణు దేవతా
 పురమాన కేగుడెంచె స్పృహపుంగవకోటి సహాయుడై వడిన్

గీ. మర్త్యదేహంబు మూనియమ్మనుజవిభుడు
 దివ్యదేహధురీణుడై తేజరిల్లె
 ఖనివెడలివచ్చి హేమనంధుటితమైన
 సానబట్టిన విప్రవశ్రాంబనంగ

287

కా. లీలామానుషవేష ధారుడయితాల్మీక రామునిహోలి
భూలోకంబేలి సమస్తధర్మములు పెక్కులోకేసి మర్యాంగ
మప్పేళం ఘోరరణిబునన్వీడిచి తీనికొబూని దివ్యాంగ
మా! స్త్రీలక్ష్మీపతిపట్టణంబునకు పేంచేయంగ నూహించ
గన్||

219

వ. అంతననంత తేజోవిరాజమానంబును, బాహుర్కకోటి
ప్రభాభామరంబును. కాంచనపద్మ నగకులంబులును, నవ
రత్నఖచిత సువర్ణ ఘంటాపరంపరాలకృతంబును, శ్రీ
మన్నారాయణచరణారపిండదాసానుదాసాసేవార్థంబును,
శిఖచక్రగదాపద్మ ధారేయాజానుబాహులైన విష్ణుకిం
కర సమూహ సమాశ్రయంబును, దండధరభయంకరంబును,
దశయోజనాన్యత్యంబును, శతయోజన విస్తీర్ణంబును.
విశ్వకర్మ నిర్మితంబును, సగునొక్క నిమానంబు పూర్వ
కాలంబున రఘువీరపుంగవునకుం బాకశాననుండు పంపిం
చిన విమానంబుచందంబున నాదివారాయణ ప్రేరితంబు
గా నేతెంచి భూలోకంబునకుం గ్రోసుప్రమాణంబున ని
లిది నంగనుగోని యమ్ముహూరాజ దేవేంద్రుండు నివ్యదే
హధురంధరుడై యద్వివ్య విమానంబునకుం బ్రదక్షిణ
పూర్వకంబుగా సకలరాజమండల సహాయుండగుచు, కై
లాసంబున తనూవిలాసనభవరలు పరిపూర్ణచంద్రచంద్రి
కల నిరసింపజేయుచుం గొలుపుగూర్చున్న మహాదేవునిం

గనుంగొని యత్యంత మందహాసించిత మండరవదనా
రవిందుండగుచు సంతత హేమశైలంబునం గనుపట్టు
శ్రింశతోటి దేవతలంగూడుకొని సురద్రునుచ్చాయల
మీలంగు శచీపురంధరులం గనుంగొని ముసినగవు నవ్రస్
చుం దవ్రుసరిబొడగట్టు నత్యలోకంబున చతుర్వేదంబుల
మల్లసిల్లెడు వానింగూడి వర్తించు సురశ్రేష్ఠుని నిరీక్షించి
మెచ్చుచు శ్రీవిష్ణు సాయుజ్యంబునకుం బ్రవేశించి య
చ్చోటబోడశమహారాజులును, అష్టపనువులును, ద్వాదశా
శ్వారులును, వజ్రక్రీవర్తులును, కుండలై న మహాత్ములం
గూడుకొని చతుర్దశ భువనంబులం గలవార్తలు నారదు
ని వలనవిని కుతూహలుండగుచు చిదానంద విగ్రహం
డైన యాదిలక్ష్మీనారాయణునకుం బ్రణమిల్లి యిచ్చా
లంబులం బొద్దుపుచ్చుచు గూర్చుండెనంతనిక్కడ 290

గీ. సురనదీ నందనుని బోలి ధరణివిభుడు

మర్త్యదేహంబు మానిన నూటదెలిసి

యిరుదెరంగులవారు సంగరముమాని

యూరకుండిరి శశిలేని తారలనగ

ఉ భానుడులేని పద్మములభంగి వనంత విభుండులేని య

క్కాన విధంబునం గమలగర్భుడులేని ప్రపంచమట్లుగా

దానవవైరిలేని వరదానులువోలె కలింగభూతులే

జాగ్రయొకండులేనినిజసైన్యము వెల్సెలబూరె పెండియన్

చ. వెలవెలబోయి యింకనృపవీరుడు లేనిలదాయినేయగా
దలపగనేలయంచు సరదారులు రాజులు కుట్రకూడిసే
సలమరలించుకొంచు జననాథకుమారుని గొల్పవచ్చిరా
జులనిధిజేరు వాహినుల చాడ్చునశన్నమరాజు పేటకుగ

డి. అన్నమరాజుపేట జనియచ్చట గాంచిరి నిత్యసత్య సం
పన్నుని పూసపాటి కులపావనునిం గరుణాంబురాళి నా
పన్నశరణ్యునిం గమలబాంధవ కోటిసమానతేజనిం
గగ్గిన్నననోప్పు శ్రీవిజయరామ స్మృతాగ్రణి బాలకాగ్ర
ణిగ
294

డి. శ్రీయనతీలలామము వసింపగ జాలెడు కన్నుదోయితో
తోయజనేత్ర పాదములతో బెనగొన్న మనోంబు జం
బుతో! పాయనివేడ్కతో ప్రజల పాలనజేయు కళింగ
రాజుల! క్షీ యతునిం గృహంబునిధికిరి దురంధరుసత్య
సంధు నా! రాయణమూర్తిగాంచిరి సురల్ కమలాక్షుని
జాచుకై వడిగ
295

చ. కనుగొని యచ్చటం గలుగు కార్యముదెల్పుదు జేసినేయ
లే! కునికిగ్రహించి యాన్మృతకులోత్తము డక్కట యింత
యయ్యె నా! యని తలయూచి మంచిదికనైన ప్రయోజ
న మెంచనేల మీ! మనముల చింతమానుడని మన్ననసే
యచు నాదరింపుచుగ
296

క. దొవలార రాజులారా

సరసాగ్రణి వీరలారసైన్యములారా

పరమాపులార నేనొక

గురిపల్కెడ వినుడు సమరకోవిదులారా

297

ఉ. బాతులవారితోమనకు సంగరమబ్బెభయంబటంచు నివా

రీతరి చింతమానుడు సురేందుగ్రుడు దేవసమూహయుక్తు

డై యాతెలిమోము మూకలకు నడ్డమువచ్చిన రేవుగ

ట్టిగా భూతలమంట గొట్టకెటు పోవగనీత్తును నన్నెరుం

గరే

298

క. అనివారల నూరార్చుచు

జననాథ తనూభవుండు సవినయమతితో

నొనరించెనవుడు షోడశ

భునదాసము లఖిల విప్రగణములకెల్లన్

299

సీ. అగ్రహారములు సాలగ్రామములు నిష్క-

ములుగోవులందలములుతురంగ

ములు మత్తసామజములు చీనిచీనాంబ

రంబులు పటాంబరములు శుభ్ర

ములు దివ్యరత్నముల్ ముక్తాఫలంబులు

శంతాభరణములు కటినువర్ణ

చూత్రముల్ రజతంపుపాత్రలు కుండలం

బులువిల్వరాంకవములును మరియు

గీ. నాదిగాగల్గు జానంబులవనినురల.

కవుడుదయచేసి జనకునియందు భక్తి

నాత్మగాని ల్విస క్తిరధాత్మజందు

దశరథునికిని సేయ విధంబుదోష

300

మ. .... రాజశ్రేష్ఠుడు

జనభూమినురుకోటి కిచ్చిరిపులన్ సాధించునూహించుచున్

దనరెన్నేఘములిచ్చు నూర్పుడన పుత్రప్రాణిశత్రుడు

....త్యంబెన్నిమాడ స్సహి 301

శా. శుద్ధస్నానముజేసి యాన్మసతి తేజోమూర్తియై యుద్ధన

న్నద్ధుండ్ల నిజవీరసైన్యము.....

....సరాశూరణపాశ్చ ప్రాణిగావించుచు

వృద్ధామాత్యననుతుడై కొలువుగావించె మహాగా

కృతి 302

ప. తదనంతరక.....రేచునకు దేవర్షి పుంగవుం డిట్లు

నియె. 303

మ. సరభూనాథ మృగావళిహరణ శుంభదీప్తిమ కాద్యులబం

ధురశుభాగ్ని.....

లరమానాథ పదారవింద భజనాలావిత్య సంకీలభా

స్మరవంశాబ్ధి విశాన్మపాలక కళింగశ్రీ నృపాలక 304

Printed

by

Vatchavaye Raya Jagapathi Varma
AT THE JAGAPATHI PRINTING
WORKS
Rajahmundry.

ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రంథ పరిశోధకమండలి

రాజమండ్రి

సభ్యులు.

- (1) ఆంధ్రభారతీ తీర్థోపాధ్యాయ కవిభూషణ, కవి.
శ్రీవత్సవాయి వెంకట నీలాద్రిరాజుగారు, తుని.
- (2) శ్రీమీర్జానల్లపరాజు అమృతరామరాజుగారు, తుని.
- (3) శ్రీవత్సవాయి రాజగవతివల్లగారు, పృథ్వీశకులు,
రాజమండ్రి.
- (4) శ్రీపూసపాటి బుచ్చిసతారామమూర్తిగారు,
బీజపల్లి.
- (5) శ్రీరుద్రరాజు వెంకట్రామరాజుగారు, మలికిపురం.
- (6) శ్రీబుర్రా శేషగిరిరావుగారు యం. యె. పి. హెచ్. కె.
విజయనగరం.
- (7) పండిత శ్రీ పేనుకొత్త సత్యన్నారాయణరాజుగారు,
తణుకు.
- (8) శ్రీరుద్రరాజు నరసింహరాజుగారు, పోచూరు.

